

תוכן עניינים

סליחות | ערב ראש השנה | תענית | תחנון | תקיעת שופר בער"ה | טבילה | התרת נדרים | הדלקת נרות שבת ויו"ט א' של ר"ה | בגדי ר"ה | סעודות ראש השנה | הסימנים, ואופן בדיקתם מתולעים | "יעלה ויבוא" ו"רצה" | אכילה בר"ה שחל בשבת לפני מוסף | אכילה לפני תקיעת שופר | ברכה על שאר משקין לאחר הקידוש | סדר התקיעות | דיני תקיעת שופר | דינים ומנהגים בתפילות ראש השנה | דיני הכנה משבת ליו"ט ב' של ר"ה | סעודה שלישית | תשליך | מוצאי שבת, ליל יו"ט ב' של ר"ה | הדלקת נרות יו"ט ב' של ר"ה | יקנה"ז | הלכות יו"ט | רחיצה ביום טוב | שו"ת

סליחות

א. איש או אישה המתפללים ביחידות יכולים לומר את כל הסליחות, מלבד מה שאומרים בארמית כגון "מחי ומסי" "מרן די בשמאי" וכד', וכן לא יאמרו י"ג מידות וסליחות שיש בהם י"ג מידות, אא"כ יאמרו כקורא בתורה בניגון ובטעמים. כמו כן יאמרו תחנון ללא נפילת אפיים [ואם יש במקום ספרי קודש מלבד סידורים וסליחות – אף נופלים על הפנים].

ב. לפני אמירת הסליחות בבוקר יש לברך ברכות התורה, וכן ברכת 'אשר יצר' כיון שצריך להסמיך הברכה לעשיית צרכיו כשמכין עצמו לתפילה בבוקר, וכן ברכת 'אלוקי נשמה' הסמוכה לברכת 'אשר יצר' [ואם מתפנה גם אחר הסליחות, יכול להסמיך 'אלוקי נשמה' לברכת אשר יצר שיברך אז].

ג. ברכת 'על נטילת ידיים' לפני סליחות: בני ספרד מברכים מיד לאחר שקמים, ולבני אשכנז – אם יצטרך להתפנות לאחר הסליחות, יברך לאחר הסליחות. ואם לא יצטרך להתפנות אחר הסליחות, יברך לפני הסליחות.

ד. יש לעמוד כשאומרים "קל ארך אפים וכו'", "קל מלך יושב וכו'", "י"ג מידות ווידוי. בשאר הסליחות טוב לעמוד אך אין חובה.

ה. "אסור להזכיר י"ג מידות שלא בכוונה" (ברכ"י, הובא בשע"ת סי' תקפ"א ס"ק א'), ונראה שאם מכוון שאומר י"ג מידות [ולא אומרם בלא שימת לב], אף שאינו מכוון את פירושם, אינו עובר איסור.

ו. כשאומר "ויקרא בשם השם", יפסיק מעט בין "בשם" ל"השם".

ז. הפסוקים המודפסים בין סליחה לסליחה [מיד לאחר הי"ג מידות] הם עיקר הסליחות (מחצה"ש סי' סח עפ"י המג"א) ועליהם מבוססת הסליחה הבאה אחריהם, ולכן יש לומר פסוקים אלו ולא לדלגם. אך "כרחם אב על בנים וכו'" [המודפס לאחר פסוקים אלו] נוהגים לומר רק לאחר הי"ג מידות הראשון.

ח. את הוידוי שבסדר הסליחות – יש אומרים שלש פעמים (כמודפס), אבל המנהג הנפוץ הוא כמנהג הגר"א והאריז"ל לאומרו פעם אחת.

ט. "מחי ומסי" הנאמרים בארמית בסליחות – אף שהציבור כבר סיים את אמירתם, כיוון שהציבור עדיין קיים [אף לאחר הקדיש] – מותר לאומרם, בשונה מיו"ג מידות שהוא דבר שבקדושה וצריך שיאמרו עשרה יחד [ודי שיתחיל לאמרם עם הציבור]. אמנם יחיד המתפלל בביתו לא יאמר 'מחי ומסי' כלל, וכדלעיל.

י. השומע סליחות בשידור חי דרך הטלפון וכד', יכול לומר י"ג מידות עם הציבור.

ערב ראש השנה

תענית ערב ראש השנה

יא. "נוהגים להתענות ערב ראש השנה" (שו"ע סי' תקפ"א ס"ב).

יב. מי שהצום קשה לו, או שע"י הצום יתקשה ללמוד, או שהצום יגרום לו קושי בר"ה – אינו צריך לצום [אם אינו יכול לשמוע סיום, כדלהלן], ולכן נשים מקלות בזה.

יג. זמן סיום התענית:

בני ספרד המתענים יתענו עד הקידוש לאחר צאת הכוכבים (כן הוא לדעת השו"ע, עי' כה"ח שם ס"ק סב, אמנם רבים מבני ספרד אינם מתענים כלל, ויש שמתענים עכ"פ עד חצות. ובאופן שלא מתענים עד צאת כ"כ, לבני ספרד אין לומר 'עננו').

לבני אשכנז אסור להתענות כל היום אלא יש בזה כמה מנהגים: **[א]** יש נוהגים להתענות עד פלג המנחה, ועליהם להתפלל מנחה קודם אכילתם, ולומר 'עננו', וי"א שידלגו את המילים "ביום צום תעניתנו" (עי' משנ"ב סי' תקס"ב ס"ק ז, ושעה"צ שם ס"ק כג). **[ב]** יש נוהגים להתענות רק עד זמן מנחה גדולה, ועליהם להתפלל מנחה ולומר 'עננו' כנ"ל ואח"כ יאכלו. **[ג]** יש שאין מקפידים להתפלל מנחה קודם האכילה, ואין ממתינים עד זמן מנחה גדולה, אלא ממתינים רק עד חצות ואוכלים. **והמנהג הנפוץ** הוא שאוכלים לאחר מנחה גדולה.

יד. תענית זו אין צריך לקבל במנחה שלפניו, ומי שקיבל בסתמא, צריך לצום עד צאת הכוכבים. ולכן מי שחושש שכיון שבזמננו שלא כולם נוהגים לצום צריך קבלה בתפילה, עליו לומר בפירוש עד מתי מקבל את התענית.

טו. בתענית זו מותר לשטוף את הפה ולצחצח שיניים, אך יש להקפיד שלא לבלוע מים.

טז. המשתתפים בסעודת מצוה [דהיינו סעודת ברית או פדיון הבן] נפטרים מהצום, ויש מקילים שאף סעודת סיום

מסכת פוטרת מהצום (וראה בשו"ת סעי' יב פרטים נוספים בעניין **סיום מסכת**).

יז. שכח ואכל - ימשיך לצום [ואינו צריך לצום ביום אחר]. ולענין אמירת "עננו" (ראה סעי' יג) - אם אכל יותר מכזית [ו"א יותר משיעור ככותבת] או שתה יותר ממלא לוגמיו, ידלג על המילים "ביום צום תעניתנו".

אמירת תחנון

יח. אף שאין אומרים תחנון בתפילת שחרית בערב ראש השנה, אך התחנון שלאחר הסליחות אומרים, ואף אם אומרים את הסליחות בבוקר.

תקיעת שופר בערב ר"ה

יט. אין תוקעין בשופר בערב ראש השנה, אף לא לאחר תפילת שחרית. אך בשביל להתלמד - מותר לתקוע בחדר סגור [בליל ערב ר"ה, מותר לתקוע בכל אופן]. **דין זה נאמר אף בשנים שר"ה חל בשבת.**

טבילה בערב ר"ה

כ. נוהגים לטבול בערב ראש השנה מחצות היום ואילך, ועכ"פ לא מוקדם משעה קודם חצות (משנ"ב סי' תקפ"א ס"ק כו) [ומי שאינו יכול לטבול אז, יטבול עכ"פ מעלות השחר (עי' מועד לכל חי פרק יב סעי' יא)]. מספר הטבילות התבאר בשו"ת (שאלה יג).

כא. מי שקשה לו לטבול, ירחץ בט' קבין (דיני הרחיצה יתבאר בשלוחה 54 בקו בית ההוראה).

התרת נדרים

כב. נוהגים להתיר נדרים בערב ראש השנה, ואפשר להתיר גם בלילה.

לא לו נדרים מועילה ההתרה

כג. נוסח התרת נדרים שעושים בערב ראש השנה מועיל רק לנדרים ששכחם, אך לענין נדרים שזוכרים - אם הם נדרים שאפשר להתיר אותם, עושים זאת בפני שלשה ש"גמירי וסבירי ויודעים לפתוח פתח" (לשון השו"ע יו"ד סי' רכח ס"א), על ידי שעושים מהחרטה פתח, דהיינו שיאמר תחילה שהוא מתחרט על הנדר שנדר, ואז עושים "פתח" שביאורו שאילו היה יודע שיתחרט על הנדר, לא היה נודר.

כד. על מנהגי מצוה וכדו' שנהג שלוש פעמים ולא התנה שיהיה בלי נדר, אפשר לסמוך על מסירת המודעה שמסר קודם שנהג שלוש פעמים ואין צריך התרה.

כה. לא כל נדר ניתן להתיר, ולכן כשמתירים נדר שזוכרים, חובה לפרט לפחות לאחד מהמתירים את הנדר.

סדר התרת הנדרים

כו. יש מקפידים שיהיו דווקא שלוש מתירים ולא ארבעה, בכדי שלא יהיה 'בית דין שקול', כלומר בית דין שאין רוב להכרעה. מנהג בני ספרד לעשות התרת נדרים בפני עשרה אנשים, ובמעמד זה אף מתירים קללות.

כז. שלושת המתירים יכולים להיות קרובים זה לזה, וכן יכולים להיות קרובים לזה שמתירים לו [וכגון אביו ושני אחיו של הנודר יכולים להתיר לו את נדרו, אם הם ראויים

לכך, כדלהלן בסעי' הבא], אמנם בעל אינו יכול להצטרף לשלושה כדי להתיר נדרי אשתו.

כח. בהתרת נדרים שעושים בערב ראש השנה (שאינה מועילה לנדרים גמורים), אפשר להקל שאף אם אין למתיר חתימת זקן, יכול להתיר (אך בהתרת נדרים גמורים, אינו יכול להתיר, אלא אם מלאו לו י"ח שנה). ולכן בישיבה לצעירים אפשר לעשות התרת נדרים ע"י שלושה בחורים אע"פ שאין להם חתימת זקן.

כט. מבקש התרת הנדר צריך לעמוד בפני שלוש המתירים והמתירים יושבים, אך דין זה אינו לעיכובא.

ל. הנודר אינו יכול לעשות שליח להתיר נדריו (מפני שהוא צריך לעמוד בפני המתירים, עי' נדרים ח: ובראשונים שם), ולכן מסתבר שהתרה דרך הטלפון - אף ששלושה נמצאים יחד ושומעים - אינה מועילה [אכן למנהגי מצוה, וכן בהתרת נדרים בער"ה (שאינה לנדרים גמורים) אפשר לסמוך על התרה דרך טלפון]. אמנם בעל יכול להיעשות שליח להתיר נדרי אשתו כדלהלן.

לא. מסירת מודעה שאומרים אחרי הנוסח של התרת הנדרים "הריני מוסר מודעה לפניכם" וכו' - אין צורך לאומרה בפני שלשת המתירים, אלא אף בינו לבין עצמו מועיל [אך יש מעלה לאומרו בפני שלשה (עי' ריטב"א נדרים כג, ב"ח וגר"ז סי' תריט)], ולכן נכון להקפיד שאף הנשים יאמרו זאת בבית בינו לבין עצמן, ואם אומרות "כל נדרי" קודם יוהכ"פ, ומבינות שזו מסירת מודעה - הרי זה מועיל.

התרת נדרים לנשים

לב. אישה שאינה זוכרת שנדרה נדרים גמורים אינה חייבת להתיר נדריה, ולענין מנהגי מצוה וכו' מועילה מסירת המודעה שאומרים אחרי הנוסח של התרת נדרים [ועל הנשים להקפיד לאומרה ויש לעורר על כך, ומועילה האמירה אף בינה לבין עצמה], וכן יכולות לסמוך על אמירת "כל נדרי", אך אם רוצה בכך - יכולה להתיר לפני שלושה כאיש, אך אינה יכולה לעשות שליח לכך מלבד בעל שיכול להיעשות שליח להתיר נדרי אשתו [אבל לא נדרי בנותיו].

לג. אופן התרת נדרים לאישה שמינתה את בעלה שליח: אין לקרוא לשלושה אנשים במיוחד בשביל להתיר נדרי אישה, אלא כשאוסף שלשה להתיר נדרי עצמו יתיר גם עבור אשתו, ולא יאמר הנוסח פעמיים אלא יכלול את אשתו בהתרה שלו, וקודם שאומר את נוסח ההתרה או לפני שהם עונים 'הכל מותרים וכו' - יאמר להם שמבקש התרה גם עבור אשתו, והמתירים יענו בלשון רבים: 'מותרים לכם' וכו'. ואם לא מינתה את בעלה שליח - כיון שהיא מעוניינת בכך, יש להקל בהתרת נדרים זו שאינה לנדרים גמורים (עי' רא"ש נדרים פ"א סי' ז).

נוסח מקוצר להתרת נדרים בערב ר"ה:

לד. "מתחרט אני על כל הנדרים ושבעות וכן כל מנהג טוב שנהגתי ולא אמרתי שיהא בלי נדר ואם הייתי יודע שאתחרט לא הייתי נודר או נשבע ומנהג טוב הייתי מתנה בלי נדר ואבקש שתתירו לי את כולם". ואומרים לו הדיינים מותר לך ג"פ, ואח"כ יאמר את נוסח מסירת המודעה (ע"ע חיי"א כלל קלח ס"ח).

הדלקת נרות שבת ויו"ט א' של ר"ה

לה. השנה, שראש השנה חל בשבת, מדליקים נרות שבת ויום טוב **בערב שבת**, ומברכים **"להדליק נר של שבת ושל יום טוב"**.¹ ודיני ההדלקה ככל דיני הדלקת נרות שבת.

[יש לדאוג שיהיה נר דולק עד למחרת בלילה, כדי שידליקו ממנו נרות יו"ט ב', ואין די בנר של 24 שעות].

ברכת 'שהחיינו' בהדלקת נרות

לו. יש נשים הנוהגות לברך 'שהחיינו' בזמן הדלקת הנרות, ויש הנוהגות ששומעות [וכשמקדשות בעצמן, מברכות] 'שהחיינו' בעת הקידוש. **ומי שאין מנהג בידה תשמע** [וכשמקדשת בעצמה, תברך] **'שהחיינו' בשעת הקידוש**.

לז. אותן הנוהגות לברך 'שהחיינו' בזמן הדלקת הנרות, אם הן מקדשות, אין אומרות 'שהחיינו' בקידוש. אולם אם הן שומעות קידוש מהבעל או מאחרים, יש להסתפק אם יכולות לענות אמן אחר ברכת 'שהחיינו' ולשתות מהכוס.² **ולמעשה נראה שיענו 'אמן', ואינו נחשב להפסק**.

לח. לדין תנאי שלא לקבל שבת ויו"ט בהדלקת הנרות, ראה הערה³.

הדלקת נרות במקום האכילה או הלינה (ראה)

אזמרה לשמך גיליון 158

לט. האוכל בבית אחד וישן בבית אחר - **לכתחילה עליו להדליק נרות במקום האכילה** [ולספרדים, אם מישהו כבר הדליק שם, ידליק ללא ברכה]. ואף שלהלכה מברכים גם על מקום הלינה, כהיום שיש תאורת חשמל, **לכתחילה אין לברך על נרות במקום הלינה**, שכן אין מברכים על תוספת אורה כשההדלקה רק משום שלום בית.

אך בשעת הדחק, אפשר להקל לברך גם על מקום הלינה, ומוטב שיאכל שם כזית מזונות וכדומה [אז שיעשה שם איזה תשמיש לצורך הסעודה], וכן מוטב שהחדר יהיה חשוך בשעת ההדלקה - ולכן המדליקה שלא במקום האכילה, **תחשיך את החדר** לגמרי קודם ההדלקה [כולל כיבוי אורות והגפת תריסים], ואז **תדליק את החשמל**, ומבלי להפסיק בדיבור, **תדליק את הנרות** ותברך, ונמצא שהברכה הולכת גם על הדלקת הנרות וגם על תאורת החשמל.

בכל אופן, המדליקה במקום הלינה צריכה להקפיד **שהנרות [או החשמל] יהיו דולקים בשעה שחוזרים לביתם**.

בגדי ראש השנה

מ. המנהג הנפוץ **לא ללבוש בגדי יו"ט** [פראק] בראש השנה, ויש שנוהגים ללבוש (ע"י שע"ת סי' תקפא, משנ"ב ס"ק כה).

מא. יש נוהגים ללבוש **קיטל** בימי ר"ה, ומי שאין מנהג בידו, ילבשנו רק ביו"ט⁴.

מב. מותר ללבוש בגדים חדשים בראש השנה.

דינים ומנהגים בסעודות ראש השנה

מג. המנהג הנפוץ הוא לומר **'שלום עליכם'** לביל ר"ה שחל בשבת, ויש נוהגים שלא לאומרו.

מד. **טובלים את החלה בדבש** [יש הנוהגים לטבול רק בר"ה, יש הנוהגים לטבול אף בערב יו"כ ובהו"ר, ויש הנוהגים כן בסעודות שבת ויו"ט מר"ה עד שמח"ת]. רבים נוהגים לטבול **צד אחד של החלה בדבש וצד שני במלח**, ויש שאין מטבילים במלח אלא רק מניחים מלח על השולחן.

מה. **סדר בציעת הפת לביל יו"ט:** אף שבביל שבת נוהגים לבצוע את החלה התחתונה, לביל יו"ט יש לבצוע את החלה העליונה. **וכשחל יו"ט בשבת**, נראה שיש לבצוע את החלה העליונה (ע"י מג"א סי' תעה ס"ק ג).

מו. אין לאכול **מאכלים חמוצים** בראש השנה [כגון חמוציות שחמיצות ניכרת, מלפפון חמוץ, מאכלים שמעורב בהם חומץ או מיץ לימון שטעמו ניכר], אבל מותר לאכול דברים חריפים [ויש הנמנעים מכך⁵].

מז. אין לאכול מאכלים מרים בראש השנה.

מח. אין לאכול **אגוזים** בראש השנה, אך כשהאגוזים מעורבים באופן שטעמם אינו ניכר, מותר [בכלל שאר אגוזים גם מינים אלו: פקאן, קשיו, פיסטוק, צנובר. ערמונים אינם אגוזים], וראה הערה⁶.

מט. אף שמן הדין מותר, רבים נהגו להימנע אף **משקדים**, **גרעיני חמניה**, בוטנים, פופקורן [קוקוס ונוגט] (ואין לאסור בהם משום אגוז) וכיו"ב, אם אלו מרבים אצלו **כיחה וניעה**⁷, אך כשהם מעורבים באופן שטעמם אינו ניכר, מותר.

נ. יש אומרים שאין לאכול **ענבים** בראש השנה⁸.

ולא צריכה להדליק בביתה כלל].

⁴ אמנם הש"ך, בעל התוקע והמקריא לובשים אף בר"ה (מקורות למנהגים בלבישת הקיטל - ע"י מג"א סי' תקפז סק"א, מט"א סי' תקפא סעי' נה, רמ"א סי' תרי)

⁵ עיין לקט יושר או"ח קכד

⁶ סי' תקפז ס"ב "יש מדקדקים" לא לאכול אגוזים משני טעמים: [א] אגוז בגימטריא חטא. [ב] מרבה כיחה וניעה ומפריע לתפילה. יש נוהגים (בעיקר בקהילות החסידים) **שלא לאכול אגוזים עד אחר הו"ר** (ע"י מש"כ בקצה המטה על המט"א שם ס"ק טז), ומנהג זה הוא דווקא באגוזים, ולא בשאר הדברים המובאים בסעיפים הבאים, כגון שקדים, ענבים וכו'.

⁷ ע"י מט"א סי' תקפז ס"ג, כה"ח שם ס"ק כח שהכל לפי האדם, אם זה גורם לו לכיחה וניעה.

⁸ דעת הגר"א במעשה רב סי' רי, הו"ד במשנ"ב סי' תר ס"ק ד, ע"ע שם. ומשמע שאין חילוק בין ענבים לבנים לענבים שחורים. אולם בכה"ח סי' תקפז ס"ק כא כתב שהקפידא רק **בענבים שחורים**, אך ענבים לבנים, אדרבה סימן טוב הם, וכ"ה בהגהות פועלת שכיר על המעשה רב שם.

¹ בירך בטעות רק "להדליק נר של יום טוב", או רק "להדליק נר של שבת" - אם נזכר לאחר כדי דיבור שכבר אינו יכול לתקן, אין לברך שוב (שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סי' מד-מה. ולעניין תפילה יו"ט אינו בכלל שבת, ע"י סי' תפז).

² יסוד הספק האם כיון שיצאו ידי חובת 'שהחיינו' נמצא שעניית אמן נחשב כהפסק וצריכות לברך על שתית הכוס כדין המפסיק בין ברכת המקדש לשתיה, או שאין זה נחשב הפסק.

³ בשעת הצורך, יכולה האישה להתנות שאינה מקבלת את השבת והיו"ט בהדלקה, ובלבד שמדליקה את הנרות תוך 40 דקות לשקיעה. אולם הנוהגות לברך שהחיינו בשעת ההדלקה, **מקבלות בהדלקתן את כל דיני היו"ט**, ובאופן זה לא מועיל להתנות שלא לקבל את היו"ט [ואף מבנות ספרד הנוהגות שלא מקבלות שבת ויו"ט בהדלקה ובברכה, אם מברכות שהחיינו, מקבלות]. [מצוי שאישה רוצה לעשות תנאי בהדלקת נרות, משום שהיא מתארכת לביל יו"ט ורוצה ליסוע לבית המארחים לאחר ההדלקה. אמנם באמת אין זה נכון, מפני שכפי שהתבאר, יש להדליק נרות במקום האכילה ולא במקום השינה, ועל כן מוטב שתיסע לפני יו"ט לבית המארחים, ותדליק שם נרות ותקבל יו"ט,

נא. אף שיש חובת שמחה בראש השנה (ע"י רא"ש סוף ר"ה, שו"ע סי' תקצז), **אינו כדין שמחה בשאר החגים** שיש לשמח את אשתו ובניו בקניית בגדים חדשים וקליות ואגוזים.

נב. אף שאין חובה **לאכול בשר ולשתות יין**, טוב לעשות כן (עיין רש"י ע"ז ה; מג"א סי' תקצז).

הסימנים

נג. אכילת הסימנים בראש השנה נהוגה **בלילה הראשון**, ויש נוהגים לאכול **אף בלילה השני**, ויש הנוהגים לאכול את הסימנים גם **בסעודת היום**.

זיהוי הסימנים ובדיקתם:

נד. יש לבדוק את מאכלי הסימנים מתולעים לפני הכנתם, וכדלהלן:

לסימן סילקא נוהגים לאכול -

• **סלק אדום** - בדרך כלל בחזקת נקי. כדאי בכל אופן לבדוק שאין חורים בסלק, ולפרוס לפרוסות לרוחב ולראות שאין בהן מחילות [אפשר לבדוק אף לאחר בישול].

• ויש הנוהגים לאכול **עלי סלקא** [מנגולד] - יש לאכול עלים מגידול בכשרות מהודרת בלבד. לפני השימוש - להפריד את העלים, להשרותם במי ניקוי 5 דקות ולשטוף. אין להשתמש בעלים מגידול רגיל כיון שהם נגועים מאד בחרקים.

לסימן כרתי נוהגים לאכול **לוף**, וכדלהלן: **1.** ראוי לא להשתמש בעלים הירוקים העליונים, ועוד 5 ס"מ מהחלק הלבן [בגודל כ-3 אצבעות]. **2.** להוריד ולא להשתמש בגלדים הרפויים החיצוניים [כ-3 גלדים]. **3.** חובה להפריד את העלים אחד אחד, ולהשרותם במי סבון כ-5 דק', ולשטפם תחת זרם מים, ולבדוק מול האור שאין חרקים קטנים בצבע חום/בהיר, צהוב בהיר [לוף מגידול מיוחד, ינהג כפי ההוראות המופיעות על האריזה].

לסימן רוביא נוהגים לאכול לוביא -

• **רוביא טריה** - יש לשטוף את התרמילים בזרם מים חזק. כל מקום שנמצא בו נקב יש לפתוח את התרמילים ולבדוק שאין בו נגיעות.

• **רוביא יבשה** (מין שעועית) - או להרתיח במים בכמות של פי 3 מהרוביא, ולאחמ"כ להמתין שלוש שעות, או להשרותם במי ברז [בכמות פי 3, כנ"ל] 8 שעות. בכל מקרה יש לבסוף לבדוק אם יש כתמים כהים שהם סימן לחרקים, ואז לקלף ולבדוק אם יש חרק.

שאר הסימנים -

תמרים - תמר לח בחזקת נקי. תמר יבש - יש לחצות את התמר לשניים ולבדקו היטב מול האור. אם נמצאה נגיעות - אין לאוכלו.

קרא - שהיא דלעת או מין הדומה לה - בחזקת נקי, מספיק לשטפו או לקלפו.

רימון [מגידול מסחרי] **ותפוח** - בחזקת נקיים. יש לשטוף את הקליפה החיצונית לפני האכילה [תפוח מחו"ל, יקלפו], ובשעת פתיחת הפרי לראות שהוא טרי ונקי.

האוכלים ראש דג - יש לקנות ראשים של דגי בריכה [קרפיון, בורי וכסיף], וכן ראש דג סלמון בהכשר מהודר, שהם בחזקת נקיים. ראשי דגים אחרים בחזקת נקיים.

דבש איכותי בכשרות טובה הינו בחזקת נקי ומסונן.

נה. מי שחושש מכשרות הסימנים [או שאינו אוכל מסביבה אחרת], יכול לומר את תפילת ה"יהי רצון" בראיה בלבד.

נו. את הסימנים אוכלים בתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא, ויש שאוכלים אותם לאחר הקידוש [ובאופן זה, אם אכל כזית תמר או תפוח, ולא אוכל גם בתוך הסעודה, יברך ברכה אחרונה], **ועדיף לאוכלם בתוך הסעודה** [לאחר אכילת כביצה פת].

נז. האוכלים את הסימנים בתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא, **יש מן הסימנים** שברכתם 'אדמה' **שיש ספק אם מברכים עליהם בתוך הסעודה**, ולכן עדיף לפטור אותם בברכה על מין שוודאי צריך לברך עליו בתוך הסעודה כגון בננה, חטיף צ'יפס וכדו'.

נח. **מברכים תחילה 'בורא פרי העץ' על התמר, שהוא קודם לרימון ולשאר הפירות**, ולאחר מכן אוכלים את הסימנים המבוארים בגמ' (כריתות ו.) ובשו"ע (סי' תקפג).

נט. **מן הדין אין סדר לאכילת הסימנים** [לאחר ברכת התמר], ובגמ' ובשו"ע הנ"ל לא הוזכר סדר מסוים באכילתם, אך בכה"ח (שם ס"ק כה) כתב להקדים לאכול התמר כדי לברך עליו 'העץ', ואח"כ לאכול מאכל שברכתו 'אדמה', ואח"כ לאכול הסימנים בסדר הבא: סלקא, כרתי, תמר, קרא, רוביא, רימון, ראש כבש, תפוח בדבש.

ס. אם אוכל פרי לראשונה [כגון שטרם אכל רימון העונה], יברך עליו 'שהחיינו' [זמן הבאתו לשולחן, התבאר בשו"ת שאלה לו].

"יעלה ויבוא" ו"רצה"

סא. **שכח יעלה ויבוא בברכת המזון: ביום - אינו חוזר** כיון שיש שסוברים שמותר לצום בר"ה, **ובליל ר"ה** - אף שלכו"ע אסור לצום ולכן רבים סוברים שאם שכח יעלה ויבוא בלילה חוזר, למעשה נראה שאם אין אחר שיוציאנו, לא יחזור.

סב. **מי ששכח יעלה ויבוא בברכת המזון ואוחז עדיין לפני ברכת הטוב והמטיב**, יאמר: "בא"י אמ"ה שנתן ימים טובים לעמו ישראל את יום הזיכרון הזה, בא"י מקדש ישראל ויום הזיכרון".

סג. אף הסוברים שהשוכח בליל ר"ה צריך לחזור, **אישה** ששכחה יעלה ויבוא בברכת המזון - אינה צריכה לחזור.

סד. שכח **"רצה"** בר"ה שחל בשבת, נראה להלכה שצריך לחזור כבכל שבת.

אכילה בר"ה שחל בשבת לפני תפילת מוסף

סה. אף המחמירים בשנה רגילה שלא לטעום כלום לפני תקיעת שופר, **השנה** שר"ה חל בשבת, **מותר לקדש לכתחילה לפני מוסף ולטעום, אך לא לאכול אכילת קבע**.

סו. **שיעור האכילה האסורה** הוא כביצה פת, או כביצה מזונות מפת הבאה בכיסנין, או שתיית יין או כל משקה המשכר בשיעור כביצה.

סז. גדרה של **טעימה** המותרת היא אכילת פירות אפילו הרבה [כולל אכילת קוגל תפוז"א], וכן אכילת חטיפים

ברכה על שאר משקין לאחר הקידוש

עח. בדין ברכה על שאר משקין למי ששמע ברכת הגפן בקידוש או שקידש בעצמו, הדין חלוק בין קידוש על יין לבין קידוש על מיץ ענבים, וכמו שיתבאר.

כשהקידוש על יין: ישנם ג' חילוקי דינים.

[א.] דין המקדש ששתה מלא לוגמיו: אינו צריך לברך על שאר המשקין ששותה לאחר מכן, שברכת הגפן על היין בקידוש פוטרת את שאר המשקין כיון שגם שתי מלא לוגמיו (שו"ע סי' קעד).

[ב.] דין השומעים שיצאו ידי חובה בקידוש ושתו מעט אך לא שתו מלא לוגמיו: בביאור הלכה (שם) הסתפק בכך [שורש הספק הוא האם שתיית יין פחות ממלא לוגמיו פוטרת שאר משקין], ומשום כן לכתחילה ראוי לפטור את המשקה בברכת שהכל על מין מאכל שברכתו שהכל¹³, או שיצא ידי חובה מאדם אחר שלא טעם מהיין כלל. **ואם אין מי שיוציאנו וגם אין לו מאכל שברכתו שהכל לפטור את שאר המשקין, שותה בלא ברכה.**

[ג.] דין השומעים שלא שתו כלל: חייבים לברך על המשקין ששותים אחר כך, שמאחר ולא שתו מהיין כלל, אין ברכת הגפן ששמעו בקידוש פוטרת את שאר המשקין.

ולפי זה יש לעיין כשיודע שאין מי שיוציאנו, וגם אין לו במה לפטור את המשקין שרוצה לשתות אחר כך, האם כיון שמצוה מן המובחר לטעום מהכוס¹⁴ (תוס' פסחים קו ובשו"ע סי' רעא סע' יד, וראה אדמרה לשמך גיליון 30), יטעם למרות שנכנס לספק ברכות להקל, או שעדיף שלא יטעם כלל כדי שלא יכנס לספק ברכות להקל.

כשהקידוש על מיץ ענבים:

הדין שווה בין מי ששתה מלא לוגמיו לבין מי ששתה רק מעט, שאף המקדש ששתה מלא לוגמיו ראוי לו לכתחילה שיפטור את המשקין על ידי מאכל או שימצא אחר שיוציאנו, כיון שישנו ספק בהלכה אם מיץ ענבים חשוב כמו יין לגבי הדין של יין פוטר את המשקין [וכשמערב רבע כוס יין במיץ ענבים, יכול לסמוך שנחשב כיון מזוג, וכל ששתה מלא לוגמיו פטר את המשקין].

ואם אין לו מי שיוציאנו וגם אין לו מאכל לפטור, **ישתה שאר המשקין בלא ברכה, בין אם שתה מלא לוגמיו ובין אם שתה רק מעט, מאחר וספק ברכות להקל.**

ואולם מי שלא שתה כלל מהמיץ ענבים - פשוט שצריך לברך על משקין אחרים וכמו שהתבאר לעיל.

עט. יש מקפידים **לאחר שחוזרים לביתם** לאחר תפילת מוסף, **לקדש פעם נוספת**, כי יש אומרים שלפני מוסף לא חלה חובת קידוש (ראה אדמרה לשמך גיליון 31).

למיניהם ואפילו הרבה [אך לא מיני מזונות, ויש מקלים באכילת קוגל אטריות אפי' הרבה⁹], וכן שתיית שאר משקים מותרת אפילו הרבה.

סח. חלש, יכול לאכול פת יותר מכביצה, עד שתתיישב דעתו. **לנשים** יש להקל לאכול לפני מוסף ללא הגבלה (עי' משנ"ב סי' ק"ו).

סט. איסור תענית עד אחר חצות: אסור להתענות בשבת עד אחר חצות, ולפיכך המסיימים את התפילה לאחר חצות, יקפידו לקדש ולטעום לפני מוסף, או לשתות רביעית מים לפני התפילה (סי' תקפד ס"ק ה).

אכילה ביום ב' דר"ה לפני תקיעת שופר

ע. בראש השנה מותר להאריך בתפילה עד אחרי חצות, ואין איסור להתענות בראש השנה **שחל בחול** עד קצת אחרי חצות.

עא. אסור לאכול **אכילת קבע** לפני תקיעת שופר, אבל **טעימה** [לחלשים] מותרת. **נשים** הצריכות, יכולות לאכול לכתחילה לפני התקיעות כרגיל¹⁰.

עב. שיעור האכילה האסורה קודם התקיעות הוא כביצה פת, או כביצה מזונות מפת הבאה בכיסנין, או שתיית יין או כל משקה המשכר בשיעור כביצה.

עג. גדרה של **טעימה** היא אכילת פירות אפילו הרבה [כולל אכילת קוגל תפוזי¹¹], וכן אכילת חטיפים למיניהם ואפילו הרבה [אך לא מיני מזונות, ויש מקלים באכילת קוגל אטריות אפי' הרבה¹¹], וכן שתיית שאר משקים מותרת אפילו הרבה.

עד. יקדש לפני האכילה. **אם מקדש על יין - ישתה ממנו רק מלוא לוגמיו [-רוב רביעית] ולא יותר**, אך לא ישתה רביעית [שיעור ביצה ומחצה] בקידוש זה, מפני שאסור לשתות שיעור כביצה יין או משקה המשכר לפני תקיעת שופר ותפילת מוסף [מלבד האיסור העצמי שהשותה רביעית יין בבת אחת או יותר מרביעית אפילו בשתי לגימות - אסור לו להתפלל].

עה. טעה ושתה רביעית יין לפני מוסף, ולאחר מכן אכל מיני מזונות, יש לעיין האם יכול להתפלל מוסף¹². אמנם המקדש על **מיץ ענבים**, מותר לשתות רביעית שלמה מפני שאין זה משקה המשכר.

קידוש במקום מיני מזונות

עו. אם בשעת הקידוש מונחים מיני מזונות לפני המקדש [או הציבור ששומע את הקידוש], כתבו החי"א (כלל נז, י) והקיצור שו"ע (כלל נה) שיש לכסות את המזונות, ויש מקילין.

עז. בקיצור שו"ע (כלל עז סע' יז) כתב שגם כשעושים קידוש על מזונות יש ליקח לחם משנה, דהיינו שייקח שתי עוגות שלימות ויברך עליהם מזונות אחר הקידוש כמו שעושה בפת. ואולם אין הלכה כן.

⁹ עי' משנ"ב סי' רלב ס"ק לג, סי' רפו ס"ק ח, שעה"צ שם ס"ק ז

¹⁰ עי' רעק"א תשובה א, וכן בהגהותיו לשו"ע ריש סי' תקפט, חי"א כלל קמא ס"ז, קיצור שו"ע סי' קכט סע' יט, אלף המגן וקצה המטה על המט"א סי' תקפט סע' יב

¹¹ עי' משנ"ב סי' רלב ס"ק לג, סי' רפו ס"ק ח, שעה"צ שם ס"ק ז

¹² יסוד הספק הוא האם אכילת המזונות שלאחר הקידוש נחשב כ"בתוך הסעודה", ומותר לו להתפלל כדין השותה יותר מרביעית בתוך סעודה, או

שלא נחשב בתוך הסעודה, ואסור לו להתפלל

13 ובבה"ל (סי' קעד ס"ב) כתב שיפטור את זה ע"י סוכר. אך יש להעיר דהרי מברכים על סוכר 'שהכל' מספק [דיש שיטות שהסוכר המצוי כיום המופק מסלק סוכר ברכתו האדמה (עי' בה"ל סי' רב סע' טו) ואם בירך עליו האדמה, אינו חוזר ומברך], וא"כ מדוע יפטור ספק בספק. **ונראה שיותר טוב לפוטרו ע"י טופי וכדו'.**

14 ובקידוש של הבוקר יש הסוברים ששתייה מעכבת (עי' בהרחבה אדמרה לשמך 30).

סדר התקיעות

הבעל תוקע צריך לכוון לצאת ולהוציא ידי חובת מצוות תקיעת שופר כפי הדין¹⁵, השומעים יכוונו לצאת ידי חובת מצוות תקיעת שופר כפי הדין, והכל ע"ד הבעל תוקע [והמקריא]¹⁶.

תקיעות דמיושב¹⁷

בתשר"ת תוקעים שברים תרועה בנשימה אחת [בהפסק משהו ללא נשימה, שזה נשימה אחת לפי המשנ"ב]

תשר"ת

תקיעה 3 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	הפסקה משהו ללא נשימה	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 3 שני' (לפחות)
תקיעה 3 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	הפסקה משהו ללא נשימה	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 3 שני' (לפחות)
תקיעה 3 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	הפסקה משהו ללא נשימה	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 3 שני' (לפחות)
18 כוחות ויותר	9 כוחות		9 כוחות	18 כוחות ויותר

תש"ת

תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
9 כוחות ויותר	9 כוחות	9 כוחות ויותר

תר"ת

תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
9 כוחות ויותר	9 כוחות	9 כוחות ויותר

תקיעות דמעומד

מלבויות, זכרונות ושופרות

בתשר"ת תוקעים שברים תרועה בשתי נשימות (שזה נשימה קצרה מהאף)

תשר"ת	תקיעה 3 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	נשימה קצרה מהאף	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 3 שני' (לפחות)
	18 כוחות ויותר	9 כוחות		9 כוחות	18 כוחות ויותר
תש"ת	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
	9 כוחות ויותר	9 כוחות ויותר	9 כוחות	9 כוחות ויותר	9 כוחות ויותר
תר"ת	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
	9 כוחות ויותר	9 כוחות ויותר	9 כוחות	9 כוחות ויותר	9 כוחות ויותר

שלושים תקיעות אחרונות

בתשר"ת לא מפסיקים כלל בין השברים לתרועה [נשימה אחת לפי החזו"א]

תשר"ת

תקיעה 3 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	{{ללא הפסק כלל}}	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 3 שני' (לפחות)
תקיעה 3 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	{{ללא הפסק כלל}}	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 3 שני' (לפחות)
תקיעה 3 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	{{ללא הפסק כלל}}	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 3 שני' (לפחות)
18 כוחות ויותר	9 כוחות		9 כוחות	18 כוחות ויותר

תש"ת

תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	שברים 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
9 כוחות ויותר	9 כוחות	9 כוחות ויותר

תר"ת

תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
תקיעה 1.5 שני' (לפחות)	תרועה 1.5 שני' (לפחות)	תקיעה 1.5 שני' (לפחות)
9 כוחות ויותר	9 כוחות	9 כוחות ויותר

בתקיעה האחרונה [ה-100] יש נוהגים לתקוע 'תקיעה גדולה', ואין שיעור לאורכה, רק שיאריך קצת (משנ"ב סי' תקצו סק"א, בשם המט"א), ורבים מהחסידים נוהגים לתקוע תקיעה גדולה גם בסוף תקיעות דמיושב (עי' קצה המטה על המט"א סי' תקצ ס"ק כט ובמהדורות ישנות ס"ק כד). ומנהג הספרדים להריע 'תרועה גדולה' בסוף התפילה.

נוסח אשכנז – 30 תקיעות לפני מוסף, 30 תקיעות בחזרת הש"ץ, 30 תקיעות לפני 'עלינו' ו-10 אחרי 'עלינו'

נוסח ספרד (ספרדים וחסידים) – 30 תקיעות לפני מוסף, 30 תקיעות בתפילת לחש, 30 תקיעות בחזרת הש"ץ, 10 לפני או אחרי 'עלינו', וספרדים תוקעים את ה-10 באמצע קדיש תתקבל (הספרדים מוסיפים בסוף התפילה 'תרועה גדולה' כדלעיל).
את התשר"ת ב 10 תקיעות האחרונות יעשה כאחת משלוש האפשרויות הנ"ל (כדי נשימה – נשימה אחת וכו'), ואם יש חשש שאחד מהתשרתי"ם לא עשה כסדר הנ"ל ישלים בתשר"ת זה.

¹⁵ כיוון שנחלקו הפוסקים מהם התקיעות העיקריות, תקיעות דמיושב או תקיעות מעומד, לכן יש לכוון לצאת ידי חובת מצוות תקיעת שופר כפי הדין, והתוקע צריך לכוון להוציא כפי הדין.

¹⁶ באופן שהשומע חושב שתוקעים תקיעות של סדר מסוים ובפועל התקיעות של סדר אחר (כגון שחוזרים ותוקעים עקב טעות וכיו"ב) יש לחוש שלא יוצא ידי"ת, ולכן יש לכוון לצאת הכל על דעת הבעל תוקע [והמקריא].

¹⁷ בני ספרד יושבים, ובני אשכנז נהגו לעמוד.

¹⁸ בתקיעה ובתרועה מותר להאריך יותר מהשיעור, בשברים אין להאריך יותר מדאי.

שיטות נוספות בשברים [יש המוסיפים אחרי התפילה]

מחלוקת באורך השברים –

שיטת רש"י – כל שבר 2 כוחות (קולות ישרים שלא יצאו 3 כוחות) תרועה 3 כוחות (בתקיעה של תשר"ת 9 כוחות (שניה אחת) בתקיעה של תש"ת 6 כוחות (שניה אחת) [ובדיעבד סומכים על שיטה זו]

שיטת תוס' – כל שבר 3 כוחות, תרועה 9 כוחות (וכן הלכה)

מחלוקת בצורת השברים –

שיטת הרמב"ן – שיש שינוי בצורת התקיעה בין שברים לתרועה [ויש בזה כמה נוסחאות – 'או טו' [והוא המנהג הנפוץ היום בישיבות ובתי הכנסת הליטאים], 'טו או', 'טו או טו' – וכן מנהג ליטא.

שיטת הריטב"א – שברים בקולות ישרים – וכן נוהגים ברוב קהילות החסידים והספרדים.

שיטת המאירי (מגן אבות עניין שני) – שברים עם הפסק נשימה בין שלושת השברים. (עושים את השברים הרגילים עם הפסק קל בין שבר לשבר, ויש שעושים ברצף אחד)

שיטת בעל העיטור – שעושים שברים של כוח אחד (כתרועה) עם הפסק ביניהם.

תרועה תימנית –

קול המתרעש – מנהג תימן תרועה בקול המתרעש, וכן נוהגים יוצאי גרמניה.

סדר התקיעות שנוהג מורנו הרב שליט"א לשמוע אחרי התפילה לחשוש לשיטות

נוספות [מן הדין לא צריך לשמוע תקיעות אלו, וכן נוהגים רבים. אך מותר לתקועם]:

כל התשרתי"ם (חוץ מהאמור באות ג') בנשימה אחת לפי המשנ"ב (כמו השלושים תקיעות הראשונות)

א. שיטת רש"י: (שברים 2 כוחות, תרועה 3 כוחות) תוקעים תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ (ולא צריך לשמוע תר"ת שוב, כיוון שאין בעיה להאריך את התרועה, ויצאו כבר בתקיעות שבשעת התפילה).

ב. שיטת הריטב"א: שברים פשוטים, כל שבר 3 כוחות, תרועה 9 כוחות. תוקעים תשר"ת ותש"ת

ג. שברים בקול שבור 'טו או', תוקעים תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ, ובתשר"ת תוקעים מתוך השבר ממש ללא הפסק.

ד. תרועה מתרעשת כמנהג קהילות תימן תוקעים תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ.

דיני נתקל בתקיעות

כללא דמילתא – נתקל באותו קול – חוזר על אותו קול. (כשחוזר על קול אין חשש לנשום לפני שחוזר, אמנם אין צריך לנשום).

הוסיף קול בטעות, או שחזר על קול פעמיים (כגון שתקע שברים פעמיים זא"ז בתש"ת) – חוזר לראש השורה.

א. נתקל בתקיעה אחרונה של השורה ויצא קול קצר פחות מג' כוחות י"א שצריך לחזור לראש השורה היות ותקיעה קצרה נעשית שבר ולא הוי נתקל באותו מין, (עי' רא"ש ר"ה פ"ד ה"א) אך מנהג העולם להקל בזה דהוי נתקל ואין צריך לחזור לראש השורה.

ב. נתקל בתקיעה אחרונה בשורה של תשר"ת אם יצא פחות מט' כוחות דינו כנ"ל סע' א', ואם תקע ט' כוחות ולא הגיע ל"ח כוחות מן הדין יצא, ואם מחמיר וחוזר לתקוע די שחוזר על תקיעה זו.

ג. נתקל בתקיעה אחרונה בשורה של תש"ת אם יצא עד ו' כוחות דינו כנ"ל סע' א' ואם תקע ו' כוחות ולא הגיע לט' דינו כנ"ל סע' ב.

ד. נתקל בתקיעה אחרונה בשורה של תר"ת אם יצא פחות מג' כוחות דינו כנ"ל סע' א' ואם תקע ג' כוחות דינו כנ"ל סע' ב.

ה. נתקל בתרועה ויצא ג' כוחות עד ט' כוחות דינו כנ"ל סע' ב.

ו. נתקל בתרועה ויצא ב' כוחות יעשה תרועה כדן וא"צ לחזור לראש השורה.

ז. נתקל בשברים ועשה ב' שברים יעשה ג' שברים וא"צ לחזור לראש השורה.

ח. נתקל בשברים ויצא לו בשבר קול קצר מאוד דינו כנ"ל בסע' א' [דל"א הוי כתרועה וצריך לחזור ומנהג העולם שא"צ לחזור לראש השורה].

ט. תקע תרועה אחרונה של השורה ויצא קול ארוך יותר מכח אחד – צריך לחזור לתחילת השורה.

י. תקע שברים ויצא קול ארוך – הרי זה הפסק וחוזר לתחילת השורה.

יא. תקע ונתקל בתקיעה אחרונה ויצא שני קולות, צריך לחזור לראש השורה, כיון שזה נתקל שלא מעין אותו הקול.

יב. טעה ולא עשה שבר שלישי ותקע תרועה – חוזר ועושה שברים תרועה.

דיני תקיעת שופר

דיני השמיעה והכוונה הנצרכת

פ. צריך לשמוע את התקיעה כולה מתחילתה ועד סופה.

פא. באופן שהשומע חושב שתוקעים תקיעות של סדר מסוים ובפועל התקיעות של סדר אחר [כגון שחוזרים ותוקעים עקב טעות וכיו"ב], יש לחוש שלא יוצא יד"ח, ולכן יש לכוון לצאת הכל על דעת הבעל תוקע [והמקריא].

פב. בר"ה שחל בשבת, התקיעות ביום הב' הם מדרבנן. וכיון שנחלקו הפוסקים מהם התקיעות העיקריות, תקיעות דמיושב או תקיעות דמעומד, לכן יש לכוון לצאת ידי חובת מצוות תקיעת שופר כפי הדין, והתוקע צריך לכוון להוציא כפי הדין.

פג. דיני התקיעות בתפילת הלחש, הנהוגים בקהילות הספרדים והחסידים, התבארו בשו"ת (סע' כח).

איסור הפסק בדיבור עד סוף התקיעות

פד. אסור להפסיק בדיבור מעת שהתחילו את התקיעות עד לאחר תפילת מוסף, כיון שהברכה של התקיעות היא על כל התקיעות והדיבור נחשב להפסק. ואף אסור ללמוד בפיו, אך להרהר בלימוד מותר.

פה. ברכת "אשר יצר" אינה נחשבת הפסק, וכן אמירת תהלים אינה נחשבת הפסק (מפני שכל שהוא תפילות, בקשות, שבחים וברכות אינו נחשב הפסק, עי' סי' תקצב ס"ג, יסוד ושו"ש העבודה שער יא פ"ד סדר שופרות, ועי' לקט יושר עמ' קכח לעניין 'יהללו').

תקיעות לנשים וליחיד

פו. נשים פטורות מתקיעת שופר מפני שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא, אך נהגו הנשים לשמוע.

פז. כשתוקעים בשופר לחולה, אם התוקע כבר יצא ידי חובה, החולה יברך בעצמו את ב' הברכות, ואם אינו יכול, התוקע יברך עבורו [ובתנאי שהחולה במצב שהוא חייב במצוות]. אולם בתקיעות לנשים – אם התוקע כבר יצא יד"ח לא יברך עבורו, אלא נשים שנוהגות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, יברכו בעצמן את הברכות, או שאחת תברך ותוציא את כולן.

דין מי שלא שמע את הברכה של תקיעת שופר

פח. [א] אם משער שיספיק לברך לפני תחילת התקיעות - יברך בעצמו את הברכות.

[ב] אך אם לא יספיק, או שכבר התחילו לתקוע, וכן אם לא שמע כלל תקיעות דמיושב - יברך את הברכות לפני תקיעות דמעומד [היינו התקיעות שבחזרת הש"ץ (במקומות שתוקעים בתפילת לחש, לא יברך באמצע תפילת הלחש, והפסיד את הברכה)]. ונראה שיכול לומר

"היום הרת עולם" ו"ארשת שפתינו" לאחר התקיעות של מלכויות וזכרונות, אע"פ שעדיין לא שמע שלושים תקיעות.

[ג] אם לא בירך בחזרת הש"ץ - לא יברך לפני התקיעות שבסוף התפילה, אא"כ אלו התקיעות הראשונות ששומע [שלא שמע כלל תקיעות דמיושב דמעומד].

דיני תקיעת שופר וברכותיה לאשה המגיעה באמצע התפילה

פט. [א] אשה המגיעה באמצע התפילה, יוצאת ידי חובה בשמיעת שלושים תקיעות - בין בתקיעות דמיושב שלפני תפילת מוסף, בין בתקיעות שבתוך תפילת הלחש [כנהוג אצל הספרדים והחסידים], בין בתקיעות שבחזרת הש"ץ, ובין בתקיעות שלאחר התפילה.

[ב] אשה הנוהגת לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, שלא שמעה את ברכות השופר - תברך בעצמה את ב' הברכות לפני סדר שלושים התקיעות ששומעת [אמנם בשעה שעומדת בתפילת לחש, אין לברך].

דינים ומנהגים בתפילות ראש השנה

צ. מותר לבקש בקשות פרטיות בראש השנה¹⁹, אף כשחל בשבת, ומותר אף בסוף תפילת מוסף²⁰.

צא. לכתחילה יש לעמוד בכל חזרת הש"ץ. מי שקשה לו יכול לשבת [ובפרט אם לא שמע את תחילת חזרת הש"ץ]. מי שיכול לעמוד רק חלק מהזמן, סדר העדיפות לישיבה הוא: א. לשבת רק בפיוטים הנאמרים כשהארון סגור. ב. גם בפיוטים הנאמרים כשהארון פתוח. ג. לשבת בעיקר חזרת הש"ץ.

צב. יש לכרוע ולהשתחוות בעת אמירת "ואנחנו כורעים" [כפי שכורעים בברכה ראשונה] אף בתפילת לחש, ואין בכך משום 'מוסיף על הכרעות'²¹.

צג. אם לוקחים נייר מחשב ל"כורעים" - צריך ומועיל יחוד לפני ראש השנה, אף שהוא רק ליום זה [ודי שהאחראי ייחד].

צד. בליל א' של ראש השנה מברכים אחד את השני בברכת "לשנה טובה תכתב ותחתם לאלתר ולחיים טובים [ולשלום]"²². אך ביום א' דראש השנה לאחר התפילה, וכן בליל וביום ב' מברכים "גמר חתימה טובה, גוט יו"ט [-חג שמח]".

בני ספרד נוהגים לברך אחד את השני בכל לילות יומי ר"ה "תזכה לשנים רבות, נעימות וטובות".

צה. נוהגים שלא ללכת לישון ביום ראש השנה, אך להמשיך לישון מותר [ואף אם קם להתפנות, נחשב כהמשך שינה], וכן אחר חצות מותר, וכן אם יודע שלא יצליח לכוון כראוי - מוטב שישן. בשינה על סטנדר וכד' אין קפידא.

¹⁹ מקור חיים סי' קיג ס"ק ג, שלמת חיים מהדו"ח או"ח סי' קנא.

²⁰ רמ"א סוף סי' תקפב, חיי אדם כלל קלט ה"ה, אלף המגן על המט"א ס"ק מ

¹⁹ עי' רש"י ב"מ קו. ד"ה ותגזר, וע"ע תיקון ז' כב.

²⁰ אע"פ שמוסף בעיקרו לא נתקן לבקשות הפרטיות, וכן אין בזה חשש הפסק בין התקיעות.

דיני הכנה משבת [יו"ט א' של ר"ה] ליו"ט ב' של ר"ה

צו. אסור להכין משבת ליו"ט ב' של ר"ה, עד שיבדיל [ע"י אמירת "ותודיענו" בערבית, או ע"י אמירת "ברוך המבדיל בין קודש לקודש"] **לאחר צאת הכוכבים של ליל יום ב', מוצ"ש.**

צז. אפילו טרחה בשבת עבור יו"ט שני אסורה, ולכן אין להוציא אוכל מבושל או חלות מההקפאה לצורך יו"ט שני עד צאת הכוכבים, וכן אין להכניס בקבוקי שתייה למקרר [אמנם החזרת אוכל למקרר או למקפיא מותרת, כיון שבהחזרת דבר למקומו אין איסור הכנה]. כמו כן אין לערוך את השולחן של הלילה השני של ראש השנה קודם צאת הכוכבים של היום השני.

צח. גם טאטוא וסידור הבית, וכן הדחת כלים [באופן המותר] לצורך הלילה אסורים עד צאת הכוכבים. אמנם אם אי סידור הבית והדחת הכלים מפריעים לו כעת, מותר לעשות זאת כיון שהוא לצורך יום זה.

צט. בשעת הדחק, אם לא יספיקו לעשות את ההכנות הנ"ל (בסעיפים הקודמים) בלילה לאחר צאת הכוכבים, ובלא שיעשו זאת בשבת, תתאחר מאד סעודת ליל יו"ט שני, אזי פעולות שהן בגדר "טרחה" מותרות (סי' תרסז סק"ה), ובתנאי שיעשה אותן **בעוד היום גדול** [היינו כמה שעות לפני סוף היום, כדי שלא יהיה ניכר שעושה כן בשביל היום הבא]. אולם מלאכות, כגון בישול וחיתום, הכנת סלטים והכנת בגדים [באופן שיש בהם מלאכת בורר או טוחן], אסורות לצורך ליל יו"ט שני.

ק. ההולך לבית הכנסת לפני השקיעה ולוקח עמו את המחזור, צריך להשתמש במחזור בביהכ"ס לפני השקיעה (בשביל שלא תהא הכנה מיו"ט א' ליו"ט ב'). ואם יגיע לאחר השקיעה, לכתחילה יש לעיין במחזור בשעת ההליכה (ע"י סי' תקג, בה"ל שם ד"ה ביו"ט, רעק"א בגיליונותיו סי' תצה ובחידושו נדרים סט:).

סעודה שלישית

קא. מצוה להקדים ולאכול [ועכ"פ להתחיל] את סעודה שלישית **לפני שעה עשירית**. אם לא הספיק – יאכל אחר שעה עשירית, אך מצוה שלא יאכל שיעור קביעות סעודה [דהיינו כרגילותו בחול], אלא רק מעט יותר מכביצה פת, כדי שיאכל בלילה לתאבון (משנ"ב סי' תקכט סק"ח בשם המ"א, סי' תעא ס"ק טז). אמנם אם תאב לאכול, יכול לאכול כדרכו (ע"י בה"ל סי' תקכט שם שפקפק על דברי המ"א, וכתב שכיון שבלילה הוא רק יו"ט ב', הוא קל יותר, ואין להימנע מאכילה משום כך).

תשליך

קב. השנה, שיום א' של ראש השנה חל בשבת – בני אשכנז נהגו לומר תשליך ביום ב' של ראש השנה, ובני ספרד נהגו לאומרו ביום א' של ראש השנה [אך אם צריך לטלטל את הסיפור במקום שלא סומכים על העירוב, אף בני ספרד יאמרו רק ביום השני].

קג. זמן אמירתו: רבים נוהגים לומר תשליך בראש השנה לאחר מנחה (וראה בשו"ת שאלה כט בענין אמירתו קודם מנחה, או לאחר

השקיעה). מקהילות החסידים רבים נוהגים לאומרו יום לפני ערב יו"כ – היום בו אומרים סליחות י"ג מידות.

קד. מקום אמירתו: אומרים תשליך כשרואים ים, נהר, באר או מקווה [וטוב שיהיו בו דגים חיים]. אם אינו רואה את המקומות הנ"ל, יאמר ליד ברז מים פתוח, או עכ"פ ליד מים שנמצאים באקווריום או בקערה.

קה. נשים: די לכתחילה שתאמרנה תשליך בבית מול ברז פתוח (ע"י שו"ת יד אליהו רגולר, צוואת המחבר, ערוה"ש סי' תקפג ס"ד, קצה המטה סי' תקצח ס"ק ז).

קו. עיקר אמירת התשליך הוא ג' הפסוקים האחרונים בספר מיכה ["מי קל כמוך – מימי קדם"].

קי. יש נוהגים לנער את הבגדים באמירת תשליך (א"ר סי' תקצו, מט"א סי' תקצח ס"ד, קצור שו"ע סי' קכט סע' כא, כה"ח סי' תקפ"ג ס"ק ל, וכן המנהג בעיקר בקהילות הספרדים והחסידים).

קכ. הגר"א (ע"י מעש"ר אות רט) והחזו"א לא נהגו לומר תשליך.

מלאכה ואכילה במוצאי שבת, ליל יו"ט

קט. עשיית מלאכה [המותרת ביום טוב] במוצאי יום א' של ר"ה שחל בשבת, מותרת רק לאחר אמירת "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" או אמירת "ותודיענו" בתפילת ערבית. אולם אכילה אסורה עד לאחר הקידוש (סי' רצט ס"ק לו).

תפילת ערבית ליל יו"ט ב'

קי. אומרים "ותודיענו" במקום "אתה חוננתנו". שכן לאומרו – אם כבר הזכיר שם השם שבחתימת הברכה, אינו חוזר.

הדלקת נרות יו"ט שני של ראש השנה

זמן ההדלקה

קיא. אסור להדליק נרות יו"ט שני של ראש השנה לפני צאת הכוכבים, אלא ידליקם אחר צאת הכוכבים, או לפני הקידוש. השנה, שיו"ט א' חל בשבת, צריכה האשה להבדיל לפני הדלקת הנרות, ע"י אמירת "ברוך המבדיל בין קודש לקודש", או אמירת "ותודיענו" בתפילת ערבית (לענין ברכת 'שהחיינו', ראה להלן).

קיב. יש המדקדקים לכוון את שעון השבת כך שבזמן הדלקת הנרות [או במשך זמן אחר שמשתמשים בנרות, ואפי' זמן קצר], התאורה תהא כבויה, ועי"כ יש תועלת בנרות. אמנם המנהג הנפוץ שלא לחוש לכך.

קיג. הדלקת נרות במקום האכילה או הלינה, התבאר לעיל (סע' לט).

הוצאת פתילות, חתיכות פח, שיירי נרות וכד' שנשארו מהנרות של יום א':

קיד. אם נשארו פתילות, חתיכות פח, שיירי נרות וכד' מהנרות של יום א', מעיקר הדין מותר להוציאם אפילו בידו לצורך הדלקת נרות יום טוב [ואין בכך משום איסור מוקצה, מפני שהדלקת הנר נחשבת לאוכל נפש, וטלטול מוקצה הותר לצורך אוכל נפש]. אך בזמננו שיש את אור החשמל, אינו מבורר כל כך להחשיבו

יקנה"ז

קכ. ביום טוב שחל במוצאי שבת, עושים קידוש והבדלה על כוס אחת, וסדר הברכות הם: יקנה"ז - יין - בורא פרי הגפן, "קידוש", "נר - בורא מאורי האש", "הבדלה", "זמן - שהחינו".

קכא. יש לדון בגדר יקנה"ז, דהנה מצאנו כמה חילוקי דינים בין קידוש להבדלה (ויבואר להלן), ויש להסתפק האם נדון את ה'יקנה"ז', כקידוש או כהבדלה.

ולמעשה נראה שיש לדונו **כקידוש**, וכמו שעולה מדברי המשנ"ב (המובאים בהערה)²⁷.

ויש לגדר זה כמה השלכות להלכה:

[א] הנוהגים לשבת בקידוש ולעמוד בהבדלה, **יאמרו יקנה"ז בישיבה** כיון שהוא נידון כקידוש ולא כהבדלה (סי' רצו סקכ"ח, סי' תעג סק"ג).

[ב] **נשים שותות מכוס יקנה"ז**, אף שאין שותות מכוס הבדלה.

[ג] **ביקנה"ז ממלאים את הכוס כמו בקידוש**, ולא ממלאים אותו על גדותיו כדי שיישפך כבהבדלה [כמו כן, לא נוהגים להביט בציפורניים].

[ד] אפשר לעשות יקנה"ז על פת כדון קידוש, ואף שאין מבדילים על הפת, מ"מ ביקנה"ז שעיקרו קידוש יכול לעשותו על הפת (ראה בהערה).

אבוקה להבדלה ביקנה"ז

קכב. הרבה נוהגים לקיים את המצווה מן המובחר של ברכת "בורא מאורי האש" בהבדלה על אבוקה, ע"י חיבור של שני נרות או של שני גפרורים, אמנם ביו"ט יש בכך כמה חששות, וכמבואר בהערה²⁸.

קכג. למעשה, כדי לקיים את המצווה מן המובחר של אבוקה - יש להדליק בנר הבדלה קטן, או ע"י נעיצת פתילה נוספת בנר קטן סמוך לפתילה הקיימת מערב שבת [וינעץ את הפתילה הנוספת בחור נפרד [מפני שאם יצאו שתי הפתילות מאותו חור, הרי זה כפתילה אחת עבה ואין זה נחשב אבוקה, ולפיכך צריך שיפריד בין הפתילות שעושה או חלב] (משנ"ב סי' רחצ סק"ח).

ומבואר מזה לכאורה שהקידוש עיקר, שאם החשיבות של הבדלה ביקנה"ז היתה שווה לחשיבות של הקידוש, לא היה מועיל על כך סברא של "אגב", ורק משום שההבדלה ביקנה"ז נטפלת לקידוש, יש להבין סברת התוס' שההבדלה נטפלת גם לקידוש שעושה על הפת.

²⁸ מצווה מן המובחר לברך בהבדלה על אבוקה, ורק אם אין לו, מברך על נר יחיד (שו"ע סי' רחצ ס"ב). ויש לדון כיצד לקיים דין זה ביו"ט שחל במוצ"ש, דהנה הרבה נוהגים לעשות אבוקה ע"י חיבור של שני נרות או של שני גפרורים, ולכאורה ביו"ט יש לחוש לכך מג' טעמים:

[א] בשעה שמקריבים הנרות, נמש קצת מהחלב ויש לחוש בזה לגרם כיבוי [חשש זה לא קיים בחיבור גפרורים זה לזה].

[ב] יש לחוש שהוא מוסיף הבערה שלא לצורך, דשמה אין היתר ליצור אבוקה ביו"ט בשביל קיום מצווה מן המובחר, ומטעם זה גם אין לחבר ב' גפרורים זה לזה.

[ג] יש לחוש בהפרדת הנרות או הגפרורים משום כיבוי, בכך שממעט את אש האבוקה.

כצורך אוכל נפש, ולכן **לכתחילה עדיף להוציא את הפתילה ע"י כפית או מזלג וכדומה**, או לחילופין יכול להוסיף שמן ופתילה חדשה לכוסיות מבלי להוציא את הפתילה הישנה.

ברכה לפני ההדלקה

קטו. נחלקו האחרונים האם הנוהגים בכל שבת להדליק לפני הברכה יעשו כן גם ביו"ט (כדי שלא לחלק בין שבת ליו"ט), או שביו"ט יקדימו הברכה להדלקה (כדי שיהיה עובר לעשייתו). ולהלכה נראה שיברכו לפני ההדלקה (ע"י משנ"ב סי' רסג ס"ק כז)²³.

הקפדות בהדלקת הנרות

קטז. צריך להיזהר בדברים הבאים:

- אין להבעיר אש חדשה, אלא רק **להעביר אש מנר שדולק מערב יו"ט**. אם קשה להעביר את האש ישירות מנר לנר, יכול גם להעביר ע"י גפרור או נר אמצעי.

- יש להיזהר **שלא לכבות את הגפרור** אלא רק להניחו שייכבה מאליו.

ברכת 'שהחינו' ביו"ט ב' של ר"ה

קז. מאותן הנוהגות בשאר יו"ט לברך 'שהחינו' בעת הדלקת הנרות, יש שלא מברכות 'שהחינו' בהדלקת הנרות של יום ב' של ראש השנה²⁴. אך אם לובשת בגד חדש, או שמדליקה את הנרות מיד לפני הקידוש - יכולה לברך 'שהחינו' בעת הדלקת הנרות [לאלו הנוהגות כן].

קיח. הנוהגת להקל ולברך 'שהחינו' בשעת הדלקת נרות ומכוונת על פרי חדש שתאכל בסעודה, יש לה על מה לסמוך, ואף שיש הפסק גדול בין ברכת 'שהחינו' לאכילת הפרי. אמנם אם עושה כן, עליה להניח את הפרי לפניו בשעת ההדלקה.

קט. בשעת הקידוש בליל שני של ראש השנה נוהגים להניח פרי חדש על השולחן [כגון תפוז וקלמנטינה אם אינם חמוצים, אפרסמון, אבוקדו, חבושים, גויאבה, תמר צהוב טרי או סברס], ולכוון בברכת 'שהחינו' גם על הפרי ולאכול לאחר שיאכל כזית מהפת²⁵, ונוהגים שגם בני הבית אוכלים מהפרי²⁶. אמנם גם מי שאין לו פרי חדש מברך 'שהחינו'.

²³ טעה ובירך "להדליק נר של שבת" במקום "להדליק נר של יו"ט" - אם נזכר לאחר כדי דיבור שכבר אינו יכול לתקן, לא יברך שוב (מפני שיו"ט בכלל שבת, ע"י רש"י מנחות סה: ד"ה רגל ושבעות טו: ד"ה אין בנין, שו"ת מהר"ם בריסק"ח ב' סי' מד-מה. ולענין תפילה יו"ט אינו בכלל שבת, ע"י סי' תפז).

²⁴ טעם הדבר - מפני שנוהגים לכוון בברכת 'שהחינו' שבקידוש ליל ב' של ראש השנה גם על פרי חדש (כדלהלן), ואם תברך 'שהחינו' בהדלקת הנרות, יהא הפסק גדול בין אכילת הפרי לבין ה'שהחינו'.

²⁵ אמנם ע"י מט"א סי' תר ס"ו

²⁶ מט"א שם, וביאר שאף שמן הדין אינם צריכים לאכול מפני שאינם מברכים בעצמם, נוהגים לאכול משום "סימן טוב לחידוש השנה"

²⁷ יסוד הדבר שיקנה"ז נחשב לקידוש, נראה שיש ללמוד ממש"כ התוס' (פסחים קו: ד"ה מקדש) ונפסק בשו"ע (סי' רצו ס"ב) ובמשנ"ב (שם ס"ק יד), שאפשר לעשות יקנה"ז על הפת כדון קידוש אע"פ שאין מבדילים על הפת, וטעם הדבר הוא משום שכיון שיש בו קידוש [שיכול להיעשות על פת], אגב כן גם יכול להבדיל עליו.

קכד. אם אין אבוקה מוכנה - ידליק נר אחד במיוחד להבדלה ויברך עליו [וישאירונו דולק], ורבים נוהגים **לברך על נרות החג** ללא אבוקה [אמנם בשו"ע (שם ס"ב) שאם אין אבוקה, ידליק נר לצורך הבדלה, חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית, וא"כ צ"ע איך מברכים על נרות]. המיקל לחבר שני נרות ולהפרידם - יש לו על מה לסמוך.

הלכות יום טוב

להלכות יו"ט בהרחבה, ראה אزمרה לשמך - חג השבועות

בישול ואפיה ביו"ט

קכה. מלאכות לישה, בישול ואפיה מותרות ביו"ט, כיון שמלאכות אלו אינן נעשות לימים הרבה (סי' תצה).

קכו. גם דברים שנשמרים בקירור מותר לבשלם ביו"ט, אם התבשיל כשהוא טרי טעמו משובח יותר (שם).

קכז. קומפוט [לפתן] שלא מפיג טעמו אם מבשלים אותו מבעוד יום, וכן כל דבר שרגילים לאוכלו צונן - לדעת השו"ע מותר לבשלו ביו"ט, ולדעת הרמ"א אסור לבשלו כדרכו אלא ע"י שינוי (שם), ואף לבני ספרד יש להחמיר בזה (כנה"ג, מאמר מרדכי, ברכי יוסף שם).

קכח. אם לא הייתה אפשרות לבשל בערב יו"ט כי היו טרודים, דינו כאונס ומותר לבשלו ביו"ט ללא שינוי (משנ"ב סי' תצה ס"ק ח, י).

קכט. מאכל המפיג טעמו מותר להכינו, אף אם לא יפיג טעמו עד שיאכלנו, וכגון שדעתו להכינו לליל יו"ט, ועד אז לא יפוג טעמו.

קל. אף שאפשר להדליק גז מערב יו"ט ולהניח עליו את הסירים שיתבשלו ביו"ט, אין צורך לעשות כן כיון שיש הפסד ממון של הגז הבוזבז בינתיים ללא צורך (פמ"ג בראש יוסף ביצה לג, ובסי' תקב משב"ז א).

מבעיר (סי' תקב)

קלא. אסור להדליק אש חדשה ביו"ט, אבל מותר להעביר אש מאש דולקת.

קלב. להעביר אש ממקום למקום ע"י גפרור או נר אמצעי - אם יש טרחה להעביר ישירות - מותר (סי' תקיד פמ"ג משב"ז ס"ק ח).

קלג. מותר להעביר אש ממקום למקום לצורך אור או לצורך הדלקת נרות יו"ט או ביהכנ"ס או ברית מילה (סי' תקיד).

קלד. כירות גז הישנות שאין בהן מפסק ביטחון, מותר להדליקן ביו"ט, וכן מותר להגדיל את להבת הגז. ובחדשות [שיש בהן מפסק ביטחון] - יש מחמירים.

קלה. כיריים עם מצת אלקטרוני אסור להדליק, ולכן אם הלחצן של הגז הוא גם המצת יש לנתק את הכיריים מערב יו"ט. ואם שכח לנתקו אפשר לעשות זאת ע"י גוי.

מכבה (סי' תקיד)

קלו. אסור לכבות אש ביו"ט, ואף אם האור מפריע לו לישון, וכן כאשר מעביר אש ע"י גפרור לא יכבה אותו אלא יניחנו שיכבה מאליה, וכן אין לכבות או להנמיך גז ביו"ט.

קלז. כיריים של גז - אם האוכל יישרף אם לא ינמיך את הלהבה, ידליק אש אחרת קטנה יותר, או שיעבירו את הסיר אל שכן שיש אצלו אש קטנה יותר. ואם לא יכול להדליק אש קטנה יותר [ויש לדון כשיש לו כיריים מהדגמים החדשים שיש בהן מפסק ביטחון] - כיון שאם לא ינמיך את האש יישרף האוכל - הוי צורך אוכל נפש ומותר להנמיך.

קלח. המניח סיר ובו מים על גבי האש כדי שירתחו המים ויגלשו, וכוונתו לגרום כיבוי האש - אם אינו משתמש במים שמרתחו לדבר אחר - אסור לעשות זאת, ואף אם משתמש במים אין לעשות כן.

בורר (סי' תקד בבה"ל ד"ה 'משום', סי' תקו סע' ב, סי' תקי סע' ב-ה)

קלט. הוצאת עצמות מדגים או בשר - יש להקל כיון שאין דרך להוציא מבעוד יום.

קמ. שימוש במקלף ובמצקת מחוררת - כיון שאין דרך לעשות כן מערב יו"ט, מותר.

קמא. שריית חסה במים ביו"ט לנקותה מתולעים, אסורה (מג"א סי' תקי ס"ק ד בשם היש"ש ויל"ע בזה עוד).

טחינה ביו"ט (סי' תקד משנ"ב ס"ק יא, יט, ושעה"צ ס"ק יח, לו)

קמב. מותר לחתוך ביו"ט ירקות לסלט בלי שינוי כיון שהוא כמו שום, בצל ושחלים שא"צ שינוי.

קמג. מותר לרסק ירקות במזלג אף ללא שינוי כלל.

קמד. מותר לגרד במגרדת [פומפיה] פירות וירקות ביו"ט, ונכון לשנות ע"י שיעשה זאת על השולחן וכדו' או שישתמש במגרדת מצידה השני.

קמה. מותר לחתוך פירות וירקות לחתיכות גדולות קצת כדרכו בסלייסר, ואם חותך לחתיכות קטנות דינו כמגרדת שנכון לעשותו בשינוי.

קמו. מותר לכתוש שום בכותש שום כדרכו, ונכון גם בזה לשנות, וכן מותר למעוך תפוז"א במועך תפוז"א, ונכון לעשות כן בשינוי כגון על שולחן וכדו'.

דישה וסחיטה

קמז. ביו"ט אסור לסחוט פירות, מכיון שמלאכת דש לא הותרה ביו"ט. ומותר לסחוט לתוך אוכל כמו בשבת (סי' תצה).

קמח. דין שימוש במגבונים לחים ביו"ט הוא כבשבת, וכן לגבי שטיפת כלים בסקוטש - דין יו"ט כבשבת.

קמט. שאיבת חלב ביו"ט דינה כבשבת (עי' סי' תקה).

לש (סי' תקו)

קנ. לישה הותרה ביו"ט, ולכן מותר להכין סלט ביצים עם מיונז כרגיל בלי שינוי.

קנא. ג'לי יש להכינו מערב יום טוב כיון שטעמו טוב כשנעשה מבעו"י ואולי טוב אף יותר (עי' משנ"ב סי' תצה ס"ק ח).

קנב. לש עיסה ביו"ט מותר להפריש ממנה חלה ביו"ט, ואם לש בערב יו"ט אסור להפריש ביו"ט (סי' תקו).

מוליד

קנג. גם ביו"ט קיים איסור מוליד. ולכן אסור לשים בושם על הבגד, אך על הגוף מותר, וכבשבת (סי' תקיא וסי' תרנח). וכן אסור להדליק גפרור ביו"ט (כדלעיל סע' קלב).

קנד. לצורך אוכל נפש, הותר איסור מוליד (רשב"א בעבודת הקודש הארוך, בית מועד שער ב, בגיליון שם, והוא העתקה מתחילת ספר מעשה רקח, וכ"ה בשו"ע הרב סי' תקיא ס"ז). ולכן לצורך אכילה מותר **לרסק קרח, ולחמם מרק קפוא** [וכן להקפיא מים לצורך אותו יום].

עיבוד באוכלין

קנה. לכתחילה יש למלוח ירקות רק בצורה המותרת בשבת ע"י נתינת שמן וכדו'. ואם אין לו אפשרות מותר למלוח כרגיל. אבל כבישת ירקות ביו"ט אסורה כיון שהדרך לעשותה לימים רבים (סי' תק ס"ה).

דיני מוקצה ביו"ט (סי' תצה סע' ד')

קנו. איסור מוקצה נוהג ביו"ט, וכל מוקצה האסור בשבת, אסור ביו"ט.

קנז. כלי שמלאכתו לאיסור, אסור לטלטלו כי אם לצורך גופו ומקומו, וכן **מוקצה מחמת חסרון כיס ומוקצה מחמת גופו ובסיס לדבר האסור** - אסור לטלטלם ביו"ט.

קנח. מותר לטלטל מוקצה לצורך **אוכל נפש** (סי' תקט וסי' תקיח).

קנט. קמח ותפוחי אדמה אינם מוקצה ביו"ט, כיון שמותר לבשל ולאפות ביו"ט.

קס. נרות וגפרורים [ונראה שה"ה פנס דולק] אינם מוקצה ביו"ט (ואין בזה משום מוקצה דשלהבת, וראה בסע' הבא).

קסא. מותר לטלטל ביו"ט **מכשיר חשמלי** לצורך גופו ומקומו. ואף אם יש בו **גוף חימום המתלהט** [כגון **מיחם חשמלי**], ובלבד שלא יהיה בו משום מוקצה מחמת חסרון כיס [אך בשבת אם יש בו גוף חימום המתלהט, הרי זה מוקצה מחמת גופו מחמת מוקצה דשלהבת (ראה אזהרה לשמך גיליון 72, 161)].

דינים כלליים ליו"ט

קסב. אסור למדוד ולשקול ביו"ט כמו בשבת (סי' תק).

קסג. אמירה לנכרי ביו"ט דינה כבשבת - מה שאסור לישראל לעשות אסור לומר לגוי לעשותו (סי' תצה ס"ק א).

קסד. דין נטילת תרופות ביו"ט כדין נטילת תרופות בשבת (סי' תקלב סק"ה).

קסה. דין פתיחת בקבוקים, פחיות וקופסאות ביו"ט כדין פתיחתם בשבת (ועי' סי' תקט ס"ו).

קסו. דין הזמנת גוי, מומר, ואנשים שאינם שומרי תורה ומצוות לסעודת יו"ט, וכן דיני טעויות בתפילות יו"ט, דין עישון ביו"ט, דין רגל מבטל אבילות, דיני יו"ט שני של גלויות - כל אלו התבארו בהרחבה באזהרה לשמך פסח ב.

רחיצה ביום טוב

להרחבה, ומקורות הדינים - ראה אזהרה לשמך גיליון 93

רחיצה במים קרים

קסז. לבני ספרד מותרת, ולבני אשכנז מעיקר הדין מותרת, אך נהגו שלא לרחוץ את כל הגוף אלא במקום צער [ומיעוט הגוף מותרת אף שלא במקום צער, אך במקום ריבוי שיער, מותר רק במקום צער (וראה סע' קפב-קפג בעניין חפיפה וניגוב)].

רחיצה במים חמים

גם באופנים דלהלן בהם הרחיצה מותרת ברוב הגוף - לבני אשכנז הוא רק במקום צער.

קסח. רחיצה במים חמים שהוחמו ביו"ט - אסורה, בין רחיצת כל גופו יחד ובין רחיצת אבר אבר. אך רחיצת פנים וכפות הידיים והרגליים, וכן רחיצת מיעוט הגוף [עכ"פ שהוחמו בחמה, כדלהלן] - מותרת.

קסט. רחיצה במים חמים שהוחמו מערב יו"ט - לבני ספרד מותרת, ולבני אשכנז רחיצת כל הגוף יחד אסורה, אך רחיצת פנים וכפות הידיים והרגליים וכן רחיצת מיעוט הגוף, וכן רחיצת אבר אבר [היינו עם ניגוב בין כל אבר ואבר שרוחצים], מותרת.

דיני חימום מים ביו"ט לרחיצה

קע. אסור לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצת כל הגוף, אפילו אם כוונתו לרחוץ אבר אבר.

קעא. מותר לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצת פנים וידיים.

קעב. נחלקו הראשונים האם מותר לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצת מיעוט הגוף, ולהלכה בחימום מים ע"י דוד שמש ניתן להקל לכתחילה [אך למעשה, כיון שנכנסים לדוד מים קרים, אין להקל בזה לכתחילה, וכמבואר בסע' קעד]. וחימום מים על ידי בויילר חשמלי [הדולק מערב החג או ע"י שעון שבת] וכן חימום מים על האש - המיקל יש לו על מי לסמוך.

קעג. יונקס - אין להשתמש בו, ואפי' לרחיצת מיעוט הגוף.

קעד. דוד שמש - בעקבות פתיחת ברז המים החמים בבית שמותקן בו דוד שמש, נכנסים מים קרים לדוד, ולכאורה יש איסור בדבר מפני שהמים הקרים מתבשלים בדוד שלא לצורך (שהרי לא משתמשים בכל המים שבדוד). ולכן בפתיחת הברז לצורך רחיצה באופנים המותרים [לצורך רחיצת פנים וכפות הידיים והרגליים, מיעוט הגוף, או לצורך שטיפת כלים], אין להקל לכתחילה, אך אין למחות במקלים בזה.

גדרי 'הוחמו מערב יו"ט' - וביו"ט

קעה. אם הניח את סיר המים על האש ביו"ט עצמו - המים נחשבים 'הוחמו ביו"ט'.

קעו. אם הניח את סיר המים על האש בערב יו"ט, והסירו מהאש לפני כניסת יו"ט - המים נחשבים 'הוחמו מערב יו"ט'.

קעז. אם הניח את סיר המים על האש בערב יו"ט, והשאירו שם ביו"ט - נחלקו הפוסקים האם נחשב 'הוחמו מערב יו"ט' או 'הוחמו ביו"ט', ולהלכה דינם 'הוחמו מערב יו"ט'.

קעת. המערב מים קרים במים חמים שהוחמו מערב יו"ט, נחלקו הפוסקים האם דינם כמים שהוחמו מערב יו"ט, או שהדבר תלוי במטרת עירוב המים - שאם עירב לצורך קירור המים החמים - דינם כ'הוחמו מערב יו"ט', ואם עירב כדי להרבות מים חמים - דינם כ'הוחמו ביו"ט'. ולהלכה אין לחלק, ובכל אופן דינם כמים שהוחמו מערב יו"ט.

קיצור אופני הרחיצה המותרים

קעט. רחיצת כל הגוף במים קרים [לבני אשכנז דווקא במקום צער] - מותרת כרגיל.

קפ. רחיצה במים חמים:

[א] רחיצת כל הגוף יחד - אסורה לבני אשכנז בכל מקרה, ולבני ספרד מותרת רק במים שהוחמו מערב יו"ט (עי' לעיל גדי' 'הוחמו מערב יו"ט - וביו"ט' מה נחשב מים שהוחמו מערב יו"ט).

[ב] רחיצת גופו אבר אבר [דהיינו עם ניגוב לאחר כל אבר שרוחץ] - במים שהוחמו ביו"ט אסורה, ובמים שהוחמו מערב יו"ט מותרת, ולבני אשכנז רק במקום צער [ולכן, יכול להניח מערב יו"ט סיר מים על האש, וביו"ט ישפכם לגיגית אמבטיה, ויכול להוסיף מים קרים, ולהתרחץ בהם].

[ג] רחיצת פנים, וכפות ידיים ורגליים - מותרת אפילו במים שהוחמו ביו"ט [ולכן, יכול להניח ביו"ט סיר מים על האש, וישפכם לגיגית אמבטיה, ויכול להוסיף להם מים קרים. אך רחיצה במים מדוד השמש אינה לכתחילה, וכבסע' הבא].

[ד] רחיצת מיעוט הגוף - מותרת במים שהוחמו מערב יו"ט, והמיקל לרחוץ במים שהוחמו ביו"ט ע"י סיר על האש או ע"י בוילר חשמלי [שדולק מערב החג או ע"י שעון שבת], יש לו על מי לסמוך [רחיצה במים חמים מהדוד שמש אינה לכתחילה, אך המיקל בכך אין למחות בידו, אפילו שע"י כך נכנסים מים קרים לדוד].

קפא. רחיצת תינוק:

[א] תינוק שלא רגילים לרחצו בכל יום, דינו כגדול.

[ב] דין רחיצת כל גוף התינוק שרגילים לרחצו בכל יום, וכן רחיצת לכלוך מתינוק [אף שלא רגילים לרחצו בכל יום]:

- מותרת במים שהוחמו מערב יו"ט, ואף במים שהוחמו ביו"ט ע"י סיר על האש מותרת, ובתנאי שהמים חוממו לצורך שתיה או שטיפת כלים [כלומר, יניח סיר מים על האש, בחלק מהמים החמים ישטוף כלים, ואת שאר המים ישפוך לגיגית אמבטיה, ויוסיף מים קרים וירחץ בהם את התינוק].

- רחיצתו במים חמים מהדוד שמש, אינה לכתחילה, והמיקל בזה ע"י שפוחת את הברז לצורך שתיה או שטיפת

כלים [כגון שלאחר פתיחת הברז, ישטוף מעט כלים באמבטיה, ולאחמ"כ ירחץ את התינוק], אין למחות בידו.

דיני חפיפת השיער, וניגוב

קפב. חפיפה: אף באופנים שהותרה רחיצה ביו"ט, אסור לחפוף את השיער, משום איסור סחיטה, ומותר רק להניח סבון נוזלי ממש [שאינו סמך יותר מסמיכות השמן, כדי שלא יהיה ממרח, וכן גזירה שמא ימרח] על השיער, ולשטפו עם הזרם ללא מגע בשערות כלל [ולבני אשכנז רחיצה זו הותרה במקום צער בלבד, כאמור].

קפג. ניגוב: אסור לנגב כל מקום שיש בו ריבוי שיער משום סחיטה, ומותר רק להניח בעדינות [מבלי ללחוץ] את המגבת על הגוף על מנת שתספוג את המים.

שימוש בדאודורנט בשבת ויו"ט

קפד. אין איסור הולדת ריח על גוף ושיער. אך מצד איסור ממרח, מותר להשתמש רק בדאודורנט רול [מיימי] שהוא נשפך או בספריי, אך בסטיק או בג'ל אסור משום ממרח.

שו"ת

סליחות

א. שאלה: איחר לסליחות, האם יאמר מתחילה או מהיכן שהציבור אוחז.

תשובה: אפשר כך ואפשר כך, אך נכון יותר שיאמר עם הציבור היכן שהוא אוחז, ואח"כ יכול להשלים (ואף "אשרי" ישלים לאחמ"כ, ואע"פ שהטעם הא' לאמירת האשרי - כדי שיאמרו קדיש לאחריו - לא שייך, אך הטעם הב' - משום שהוא תהלה ושבח גדול להשם - שייך גם כאן, עי' בלבוש סי' תקפא).

ב. שאלה: השומע י"ג מידות כשהוא באמצע מזמורי הסליחות, מה עליו לעשות.

תשובה: יענה י"ג מידות עם הציבור, ולאחר אמירתם - או שימשיך מהמקום שהפסיק, עד "קל מלך", או שימשיך היכן שהציבור אוחז.

ג. שאלה: האם יחיד שלא אומר י"ג מידות כלל [כגון שאינו יודע את טעמי המקרא], יאמר א-ל ארץ אפיים.

תשובה: יאמר עד המילים "כמו שהודעת לעניו מקדם" [כולל].

ד. שאלה: האם האומר י"ג מידות ביחיד [בטעמי המקרא], צריך לסיים את הפס' עד המילה "רבעים", או שיכול לומר כרגיל עד המילה "ונקה".

תשובה: יכול לומר כרגיל (עי' שו"ת האלף לך שלמה סי' מג, שו"ת רב פעלים או"ח ח"א סי' יא, אמנם עי' סידור היעב"ץ בשם השל"ה, שו"ת תורה לשמה סי' מד, כה"ח סי' קלא סוס"ק ק"ג).

ה. "במוצאי מנוחה / שחר קמתי / באשמורת הבוקר / בזעקתם בעוד ליל / בעומדם לפניך בלילות" - האם צריך לשנות את המילים בהתאם לשעת אמירתן.

תשובה: יש המדקדקים לדלג מילים אלו משום דמיוחזי כשיקרא, אולם מנהג העולם שלא לדלגם, ויש לבאר בטעמם משום שזה הולך על כלל הציבור (עי' מט"א סי' תקפא סע' יא, ערוך השולחן שם ס"ד, ועי' ספר חסידים סי' רנ לעניין "תשים דמעתינו", הובא בא"ר סי' תקפא ס"ק ט, מקו"ח סי' תקפא).

ו. שאלה: האם אפשר לומר סליחות בערב שבת לאחר חצות היום.

תשובה: אין לומר (עי' עטרת זקנים וערך לחם סי' תקנ).

ז. שאלה: האם אמירת סליחות בימי הסליחות הוא חיוב גמור, והאם גם נשים חייבות.

תשובה: אמירת הסליחות אינה חיוב גמור, אך היא מנהג שנהגו בו ישראל, ומוזכר בשו"ע (סי' תקפא ס"א), ויש להשתדל לנהוג כן אף שע"י כך לומד פחות. נשים שיש באפשרותן לומר סליחות, די שיאמרו בבית.

ח. שאלה: האם אומרים את התחנון שבסליחות כשיש שם בעל ברית או חתן.

תשובה: כשיש בעל ברית והסליחות בלילה – אומרים תחנון כרגיל (כיון שאין זמן ברית בלילה). אך כשיש בעל ברית והסליחות ביום, או כשיש חתן בין שהסליחות ביום ובין בלילה – נחלקו האחרונים אם אומרים תחנון, ולהלכה נראה שאין לומר [ויש המקצרים ואומרים רק עד "להשם אלוקינו הרחמים והסליחות"].

מקור: נוהג כצאן יוסף (עמ' רסא), הובא במועד לכל חי (סי' יא סע' כד), פת"ש (סי' תקפא), שו"ת מחזה אברהם (או"ח סי' קנד), הגהות מהרי"ש נתנזון (בעל השואל ומשיב, סי' תרב), הובא באלף המגן על המטה אפרים (סי' תקפא ס"ק לח, בהערות), שו"ת לבושי מרדכי (מהדורה רביעית, סי' רכו אות ג), ספר קצה המטה (סי' תרב ס"ק כח, ובמהדורות הישנות ס"ק כב) בשם שו"ת פני מבין, וראה אזמרה לשמך (גיליון 170, בעניין סליחות בתענית ציבור כשיש חתן או בעל ברית).

ערב ראש השנה [התרת נדרים, תענית וטבילה]

ט. שאלה: האם אפשר לעשות התרת נדרים באופן שכל האנשים בבית הכנסת יגידו יחד את נוסח ההתרה בפני שלושה אנשים [ולבני ספרד בפני עשרה אנשים].

תשובה: אפשר.

מקור: שו"ע (יו"ד סי' רכח סע' מז), ובמט"א (סי' תקפא סע' מט) מבואר שרק בשעת הדחק מותר, אך בהתרת נדרים זו שאינה לנדרים גמורים, אפשר אף שלא בשעת הדחק [וכך נוהגים בני ספרד].

י. שאלה: האם יש איסור לעשן סיגריה אלקטרונית בתענית ערב ראש השנה.

תשובה: אין איסור, כיון שדינה כתענית יחיד (סי' תקסז ס"ג, והתבאר בשלוחה 438).

יא. שאלה: האם אף אדם שלא מתענה בערב ראש השנה, אך הוא אוכל בסעודת סיום, מתכפר לו שליש מעברותיו כשם שמתכפר למי שמתענה (טור סי' תקפא).

תשובה: מתכפר, כיון שמעלת ההשתתפות בסעודת סיום מסכת גדולה ממעלת התענית (עי' סי' תקסח שסיום וסעודת מצוה עדיפים מהתענית, וא"כ כיון שדינו לאכול בסעודה, נראה שאין מפסיד בכך את מעלות התענית, ויל"ד).

יב. פרטי דינים בעניין פטור מתענית ערב ראש השנה ע"י

סיום מסכת (עי' ספר החיים סי' תקפא, אלף המגן על המט"א שם ס"ק עז). אמנם המשנ"ב לא הזכיר פטור ע"י סיום מסכת בתענית זו, אע"פ שהזכירו בעניין תענית בכורות, סי' תע סק"י):

שמע את הסיום, אך לא אכל בסעודת הסיום, נראה שנפטר מהצום [ויש להסתפק בשומע דרך הטלפון]. וכן אם **השתתף בסעודת הסיום ולא שמע את הסיום**, נראה להקל שיכול לאכול. אמנם אם **לא השתתף בסעודה אלא שלחו לביתו** אוכל מסעודת המצוה, אינו יכול לאכול.

גדר סיום: סיום מסכת גמרא ואף מסכת כמסכת תמיד, או סדר משניות שלם. אך מסכת משניות אינה מספיקה. כמו כן, סיום נושא שנלמד בעיון במשך זמן רב, גם נחשב סעודת מצוה.

סיום מסכת שלמד בהרהור, או שלמד בהבנה קלה, או שלא למד לפי סדר הדפים [למד תחילה את הדפים המאוחרים], או קטן שלמד וסיים – בכל האופנים הנ"ל, נחשב סיום.

ויש קולות נוספות בפטור מתענית בערב ר"ה [ובערב פסח] ע"י סיום מסכת: אע"פ שאין דרכו לעשות סעודה בסיום, יכול לעשות סעודת סיום בער"ה. מותר **לאחר את הסיום** כדי לעשותו בער"ה (עי' ספר החיים הנ"ל, ועי' היטב לשון הרמ"א שם ס"ב "ואם חל ברית", ובסי' תקסח ס"ב "ואירע בהם ברית", וכ"ה לשון המט"א סי' תקפא סע' לט), ואת הקטע האחרון ילמד רק בשעת הסיום [ועכ"פ ביום הסיום].

דינים נוספים: את הקדיש לאחר הסיום אומר המסיים, אפילו אם הוריו חיים, ואפילו אם הוא קטן [ואם רוצים, אפשר שאחר יתום יאמר].

המשתתפים בסיום מותרים באכילה רק לאחר הסיום, אולם המסיים עצמו מותר מתחילת היום.

יג. שאלה: כמה פעמים טובלים בערב ראש השנה.

תשובה: יש בזה דעות שונות, ועפ"י הלכה די בטבילה אחת, והמנהג הנפוץ לבני אשכנז לטבול שלש פעמים, ולבני עדות המזרח לטבול חמש פעמים (מסתימת הרמ"א סי' תקפא ס"ד והמשנ"ב שם נראה שדי בפעם אחת. אולם הבא"ח ש"א פרשת נצבים ס"ג כתב ה' פעמים, ובכה"ח שם ס"ק פג כתב ח' פעמים, ובבאה"ט שם ס"ק טז כתב שהמהרי"ל טבל ג' טבילות, וכ"ה במט"א שם סע' נג).

תפילות ותקיעת שופר

יד. שאלה: האם בחורים מבני אשכנז שמתעטפים בטלית גדול גם בראשם בר"ה ויו"כ, עושים כדין.

תשובה: מותר [אם כך מנהג הישיבה].

מקור: אף שכתב המג"א (סי' ח ס"ק ג, הו"ד במשנ"ב שם ס"ק ד) שמשמע בגמ' (קידושין כט:) שבחור לא היה מכסה ראשו

בטלית, אין בדבר איסור מדינאי, ובפרט כאשר זה מועיל לתפילה.

ועי' במור וקציעה (סי' ח"ד ולא הבנתי) שהעיר על דברי המג"א שבגמ' כלל לא מדובר על טלית, ועיין עוד בכה"ח (שם ס"ק יב), ובשו"ת לבושי מרדכי (תניינא או"ח סי' ב), ובבאה"ט (סי' יז ס"ק ד), ובמשנ"ב (שם ס"ק י) שהביאו את תמיהת הכנה"ג על דברי המהרי"ל שעד הנישואין לא יהיו עם ציצית. וכתב המור וקציעה (סוף סי' יז) שכוונת המהרי"ל היא על טלית גדול.

טו. שאלה: האם מותר לבכות בתפילות ראש השנה.

תשובה: יש אוסרים לעורר עצמו לבכי, אך אם בא לבכי מחמת התפילה או מחמת דביקות בקב"ה, מותר אפי' בשבת (עי' מעשה רב אות רז שכתב שאין לבכות בר"ה, ומקורו מלשון הפס' בנחמיה פ"ח "ואל תבכו", אך עי' מנהג האר"י המובא באה"ט סי' תקפד ס"ק ג, ועי' מט"א סי' תקפב סע' כח, ועי' ע"רמ"א ומשנ"ב סי' רפח).

טז. שאלה: טעה ובמקום לסיים 'מקדש ישראל ויום הזיכרון' סיים 'מקדש ישראל והזמנים'. האם יצא.

תשובה: אם לא תיקן תוכ"ד, בין בתפילה ובין בקידוש - לא יצא (מחז"ב סי' תקפב סק"ה, מט"א שם סי"ח).

יז. שאלה: אדם המסופק אם אמר 'המלך הקדוש' חוזר לראש. האם הוא רק בעשייתו או גם בר"ה ויוה"כ.

תשובה: בראש השנה ויום כיפור אינו חוזר מספק (משנ"ב סי' תקפב ס"ק ד בשם תשובת מים חיים).

יח. טעה ולא הזכיר שבת בתפילות ר"ה שחל בשבת:

[א] אם לא הזכיר שבת כלל וסיים תפילתו - צריך לחזור לראש [בתפילת ערבית, לא יסמוך על שמיעת ברכת מעין שבע מהש"ץ, אלא יחזור בעצמו לראש. אך אם כבר שמע ברכת מעין שבע מהש"ץ והתכוון לצאת, נח' הפוסקים אם יצא, ומספק לא יחזור] (סי' תפז ס"ג, מט"א סי' תקפב סע' כא).
[ב] אם הזכיר הזכרה כלשהי בענין שבת באמצע הברכה - אינו חוזר, אף שבחתימה לא הזכיר שבת (חיי"א כלל כח סי', שע"ת סי' תקפב ס"ד, ועי' מחז"ב סי' רסח, כה"ח סי' תפז ס"ק כ, אולם עי' מט"א שם ס"כ).

[ג] אם הזכיר שבת רק בחתימה, ולא הזכיר באמצע הברכה - נחלקו הפוסקים, ולמעשה לא יחזור (עי' משנ"ב סי' תפז ס"ק יג, ברכת הבית שער מא ס"כ, ועי' בחיי"א הנ"ל, וכ"ה לפי הרשב"א המובא בבה"ל סי' נט ס"ב ד"ה ולא אמר).

יט. שאלה: טעה בר"ה שחל בשבת, ולא הזכיר בחתימה "יום הזיכרון", אלא רק "מקדש השבת", האם יחזור.

תשובה: כיון שהזכיר יום הזיכרון באמצע הברכה, אינו חוזר (סי' תפז סק"ז).

כ. שאלה: במנחה של שבת פרשת נצבים-וילך, יקראו פרשת האזינו. האם אפשר להתחיל לקרוא מאז שנים מקרא ואחד תרגום של פרשת האזינו.

תשובה: אפשר, ואף שבשבת הבאה [ראש השנה] לא יקראו פרשת האזינו, אלא רק בעוד ב' שבתות, אין זה מפסיק (ראה אزمרה לשמך גיליון 151).

כא. שאלה: האם יש מניעה שהציבור יאמר "אוחילה" בחזרת הש"ץ.

תשובה: כך נהגו במקומות רבים, וראה במקור שמנהג זה אינו נגד השו"ע (עי' ריטב"א ר"ה לד; ובטור סי' תקצא, ורמ"א שם ס"ז ש"אוחילה" שייך לש"ץ, ואין ליחיד לאומרו. אמנם נראה שכוונתם שם שאין ליחיד לאומרו בתפילת הלחש. אולם במטה אפרים סי' תקצב ס"ב כתב שאין לציבור לומר "אוחילה" יחד עם הש"ץ, ולדבריו צריך שיהיה ניתן לשמוע את המילים מהחזן, ולכן אם החזן יאמר "אוחילה" לאחר הציבור, אין בזה חשש, ועי' שע"ת סי' תקפב סק"ח).

כב. שאלה: בסיום תפילת הלחש ואמירת "עושה שלום", האם צריך לעמוד במקומו עד קדושה [כבכל השנה], או שבימים נוראים [שאומרים פיוטים] אפשר להקל בזה.

תשובה: אפשר לחזור למקומו כבר בתחילת חזרת הש"ץ (סי' קכג ס"ק י).

כג. שאלה: לאחר קדושה, האם צריך להמשיך לעמוד ברגליים מכוונות עד שהש"ץ יחתום "המלך הקדוש", או אפשר להפריד את הרגליים כבר בסוף קדושה.

תשובה: יכול להפריד רגליו מיד בסיום קדושה [דעת הא"ר (סי' צ"ה סק"ו), הו"ד בערוה"ש שם ס"ה, ובכה"ח סי' קכה ס"ק טז] שיש לעמוד ברגליים מכוונות עד סיום ברכת "הקל הקדוש", אמנם בימים נוראים שמאריכים בברכות יש לסמוך על האחרונים החולקים (עיין תו"ח סי' צה סק"ה). ואף המשנ"ב לא העתיק את דברי הא"ר, ולכן מעיקר הדין אף בכל השנה א"צ לחוש לזה, ואף החוששים כל השנה, בימים הנוראים יסמכו על עיקר הדין]].

כד. שאלה: האם המתפללים מנחה מיד לאחר מוסף צריכים לומר 'אבינו מלכנו' במנחה.

תשובה: לא (מעשה רב אות רז, ערוה"ש סי' תקצח ס"א, לוח א"י).

כה. שאלה: המתפלל ביחידות בראש השנה, מתי יתפלל ומתי יתקע.

תשובה: לא יתקע בשופר ולא יתפלל מוסף אלא לאחר ג' שעות ראשונות [היינו לאחר סוף"ז ק"ש] (סי' תקצא ס"ח ומשנ"ב שם ס"ק יד-טו). ויש להמתין עם תפילת מוסף עד לאחר שיתקע/ישמע תקיעות (סי' תקצב ס"ב), אך אם יעבור ז' שעות [שהוא זמן מוסף לכתחילה] עדיף שיתפלל מוסף לפני תקיעת שופר (סי' תקצב סק"ג).

כו. שאלה: כשתוקעים לנשים וכן כשתוקעים ליחיד, כמה תקיעות צריך לתקוע.

תשובה: יתקע שלושים קולות [ג"פ תשר"ת תש"ת תר"ת]. ואת השברים תרועה יעשה בנשימה אחת, כבתקיעות דמיושב, כנ"ל בהרחבה בסדר התקיעות (עי' משנ"ב סי' תקפו ס"ק כב, סי' תר ס"ק ז, כה"ח סי' תקפו ס"ק מ).

כז. שאלה: מי שבאפשרותו לבוא או לתקיעות דמעומד או לתקיעות דמיושב [מצוי בנשים], למה עדיף שיבוא.

תשובה: אף שתקיעות דמעומד הן העיקר (מג"א סי' תקצ ס"ק יב, ומשנ"ב ס"ק לה, אמנם עי' מג"א סי' תקצא סק"ב ומשנ"ב שם סק"א, וכן במשנ"ב סי' תקצב סק"ג), נראה שנכון יותר שישמע תקיעות דמיושב (שכיון שעושים אותם בנשימה אחת יוצאים בהם יד"ח לכו"ע כמבואר

בסי' תקצ ס"ד, ולעיל בהרחבה בידי התקיעות) אך את התקיעות דמעומד שעושים עם שתי נשימות, ויש שיטות שלא יוצאים בזה. ולמעשה, אף אם שמע רק תקיעות דמעומד יצא יד"ח).

כח. דיני התקיעות בתפילת הלחש, הנהוגים בקהילות הספרדים והחסידים:

[א] מנהג הספרדים והחסידים לתקוע בין ברכה לברכה בתפילת הלחש, תשר"ת תש"ת תר"ת פעם אחת. לאחר התקיעות, אומרים "היום הרת עולם" [וגם בשבת שאין תוקעים, אומרים כן בין ברכה לברכה], אך אין אומרים "ארשת שפתינו".

[ב] מי שסיים הברכה, ימתין עד התקיעות. מי שעדיין לא סיים הברכה, יפסיק מתפילתו וישמע התקיעות, ואח"כ ימשיך ממקום שהפסיק, ולא יאמר "היום הרת עולם" עם הציבור, אלא יאמרנו רק כשיגיע לשם בסדר תפילתו.

[ג] במקום שאין מנהג אחר, אין מקריאים לתקוע את התקיעות בתפילת הלחש.

[ד] מתפלל שלא שמע את ברכת השופר, לא יברך לפני התקיעות שתוקעים בתפילת לחש, אלא יברך לפני התקיעות שבחזרת הש"ץ.

עניינים שונים

כט. שאלה: האם אפשר ללכת לתשליך לפני מנחה, או לאחר השקיעה.

תשובה: נהגו ללכת לתשליך לאחר מנחה (משנ"ב ס"י תקפג סק"ח). אם לא יהיה לו פנאי לאחר מנחה, ילך לפני מנחה (מט"א ס"י תקצח ס"ז). אם לא הלך לתשליך עד השקיעה, ילך עד צאה"כ (מט"א שם ס"ד). ואם לא היה לו פנאי ללכת ביום הראשון, ילך ביום השני (מט"א שם ס"ו). ולעיל (סע' קג) התבאר שרבים מהחסידים נוהגים לאומרו יום לפני ערב יו"כ.

ל. שאלה: האם מותר לטלטל ולקרוא מכתבי ברכה בראש השנה, או שהם מוקצה משום שטרי הדיוטות.

תשובה: דין מכתבי ברכה כדין אגרות שלום האסורים לטלטל ולקורא משום שטרי הדיוטות. אולם אם אלו מכתבי ברכה של ילדים, שע"י שההורים יקראום, הילד יקבל עידוד וחזקת בתורה ויר"ש, מותר (ס"י שז סע' יג-יז).

לא. שאלה: האם מותר לקנות עליות ושאר כיבודים מכספי מעשר.

תשובה: אפשר, ובתנאי שיחשוב על כך בשעה שקונה את העליות (לדעת הרמ"א נ"ד ס"י רמט) יש לתת את המעשר דווקא לעניים, אך נוהגים להקל כדעת הט"ז והש"ך (שם) שאפשר לתת לכל דבר מצוה, וראה משנ"ת בעניין זה באזמרה לשמך גיליון 279).

לב. שאלה: האם מותר לקנות מקום בבית הכנסת מכספי מעשר.

תשובה: מותר [אם חשב על כך בשעה שקנה], מכיוון שהמקום לא קנוי לגמרי למתפלל, ואינו עובר בירושה לבניו, אלא הוא רק סדר חלוקה שמי שתורם לבית הכנסת מקבל מקום.

ובאופן שאין בכל בתי הכנסיות שבאזור אפשרות להתפלל מבלי לתרום, אזי את הסכום המינימלי לקניית מקום [המקובל בבתי הכנסיות שבאזור] צריך לשלם מכספו, ואת שאר הסכום יכול לשלם מכספי מעשר [אף שמעדיף בית כנסת מסוים].

אדם המקפיד לתת מעשר כספים לעניים בלבד ולא לשאר צרכי מצוה, יכול לקנות מקום מכספי מעשר רק אם רוב המתפללים הם אברכים נזקקים.

לג. שאלה: ביו"ט שחל ביום א' [וכן ביו"ט ב' של ר"ה], האם יש להקפיד שלא להדליק באותם פתילות שהדליק בהם ביום הראשון (שלא ייחשב כהכנה).

תשובה: בפתילות של זמננו אין לחוש בכך, ובפרט בפתיל צף (ע"י ס"י תקא ס"ק לד, וערוה"ש שם סע' טז).

לד. שאלה: האם אוכלים דגים בראש השנה.

תשובה: אוכלים דגים בר"ה, אא"כ יש מנהג אחר (ע"י רשב"ץ ר"ה לב, מאירי חיבור התשובה מאמר ב פ"ב, אבודרהם סדר ערבית של ר"ה, לקט יושר עמ' 124, 129, ומג"א ריש ס"י תקצז בשם הב"ח והשל"ה).

לה. שאלה: מתי אומרים את ה"יהי רצון" של אכילת הסימנים, והאם אומרים אותו עם שם השם.

תשובה: אומרים קודם האכילה, ועל הסימנים שמברכים עליהם, יאמרו לאחר שאוכל מעט (אלף המגן על המט"א ס"י תקפג ס"ק ח). במשנ"ב (ס"י תקפג ס"ק ב) כתב לומר זאת עם שם השם, ומקורו מדברי הראשונים (כמבואר בשעה"צ שם ס"ק ב), אך רבים נוהגים לאומרו ללא שם השם (שו"ע הרב שם ס"א, קיצור שו"ע ס"י קכט ס"ט).

לו. שאלה: האם כשאוכל את הרימון בלילה הראשון צריך לברך עליו 'שהחיינו' [אם לא אכל רימון בעונה זו], או שמא ה'שהחיינו' של הקידוש פוטר אף את הרימון.

תשובה: אם הרימון היה על השולחן בעת הקידוש, נפטר בברכת 'שהחיינו' שבקידוש [ואף שהם שני סוגי 'שהחיינו'], ואם הביאוהו לשולחן רק לאחמ"כ, יברך עליו 'שהחיינו' שנית. וי"א שיותר טוב שיביאנה לאחר הקידוש, שכיון שהם שני סוגי 'שהחיינו', יש לברך עליו 'שהחיינו' בנפרד (ע"י ס"י תקפג, ס"י תרא, בה"ל ס"י תרצב, שו"ת כתב סופר או"ח ס"י כו).

הגיליון הודפס

**לרפואת שרה בת אירית
ולהצלחת נתנאל משה דב
בן טובה**

הגיליון הודפס ע"י

**הרב אלחנן שרבאני
ומשפחתו הי"ו**

להצלחתו והצלחת בני משפחתו
ברוחניות ובגשמיות, ולנחת מכל יוצ"ח

הגיליון הודפס ע"י

**חברת האבטחה
"חיות הקודש"**

הגיליון הודפס להצלחת

**שמואל אבא בן אילה
ואפרת שירה בת רחל לאה**